

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Problémy přímé reference se zaměřením na dílo S.
A. Kripkeho
Barbora Kondrová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Filozofie

Studijní obor Analytická filozofie a filozofie vědy

Diplomová práce

Problémy přímé reference se zaměřením na dílo S.

A. Kripkeho

Barbora Kondrová

Vedoucí práce:

Mgr. Radek Schuster, PhD.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2013

ÚVOD	5
1. KONCEPCE VLASTNÍCH JMEN PŘED KRIPKEM. 6	
1.1 JOHN STUART MILL.....	6
1.2 GOTTLÖB FREGE	13
1.3 BERTRAND RUSSELL	16
1.4 KRITIKA RUSSELLOVY TEORIE DESKRPCÍ.....	22
1.5 VLASTNÍ JMÉNA JAKO ZKRÁCENÉ DESKRPCE.....	24
1.6 JOHN SEARLE	25
1.7 SHRUTÍ.....	29
2. KRIPKEHO KONCEPCE VLASTNÍCH JMEN	33
2.1 KRIPKEHO KRITIKA DESKRIPTIVISTICKÉ TEORIE VLASTNÍCH JMEN.....	33
2.2 VLASTNÍ JMÉNA JAKO RIGIDNÍ DESIGNÁTORŮ	42
2.3. IDENTITA.....	46
2.4 PROBLÉM ZAMĚNITELNOST KOREFERENČNÍCH VLASTNÍCH JMEN.....	47
2.5 PŮVOD TEORIE PŘÍMÉ REFERENCE VLASTNÍCH JMEN ..	50
3. SHRUTÍ A INTERPRETACE KRIPKEHO KONCEPCE.....	57
3.1 VLASTNÍ JMÉNA	57
3.2 IDENTITA.....	58
3.3 JMÉNA JAKO PŘÍMO REFERUJÍCÍ VERSUS JMÉNA JAKO ZKRÁCENÉ DESKRPCE.....	58
4. ZÁVĚR	62

ÚVOD

Tématem diplomové práce je teorie přímé reference vlastních jmen. Práce je zaměřena převážně na dílo amerického logika a filozofa Saula A. Kripkeho. V úvodní části je podán historický přehled jednotlivých koncepcí vlastních jmen u Johna Stuarta Milla, Gottloba Fregeho, Bertranda Russella a Johna Searla. Nejstarší teorií o vlastních jménech je Millova teorie, která pokládá vlastní jména za pouhé značky, které nemají jiný význam než ten, že označují konkrétní objekt. Tento pohled byl dalšími autory shledán jako nesprávný. Existují jisté problémy, které se v rámci této teorie velmi obtížně řeší. Gottlob Frege zavádí rozlišení mezi smyslem a významem jména, které umožňuje řešit dané problémy. K tomuto rozlišení ho vedou úvahy o tvrzeních identity. Bertrand Russell přichází s tvrzením, že vlastní jména nejsou skutečně referující termíny, ale jde o zkrácené definitní deskripce. Jeho teorie byla podrobena rozsáhlému zkoumání a kritice. John Searle nesouhlasí s tím, že by vlastní jméno bylo zkratkou za jedinou deskripci a poukazuje na obtíže, které z takového pojetí plynou. Vlastní jméno pokládá za zkratku blíže neurčeného svazku deskriptivních určení.

V další části práce je představena Kripkeho kritika deskriptivistické teorie a jeho alternativní návrh, jak pohlížet na vlastní jména. Je zde zmíněno také Kripkeho pojetí identity a jeho názor na problém zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen. Dále je zde krátce pojednáno o původu teorie přímé reference. Někteří autoři hledají původ teorie přímé reference u Kripkeho, jiní u Ruth Barcan Marcusové. Některé teze, které jsou v souladu s teorií přímé reference, formulovali také Frederick Fitch a Artur Smullyan. Tito autoři však vycházeli z různých motivů a měli jiné primární oblasti zájmu. Kripke podrobuje deskriptivistickou teorii rozsáhlé kritice. Nepokouší se o její zlepšení, jelikož shledává, že stojí na nesprávných základech. Přiklání se spíše k millovskému pohledu. Není však striktním zastáncem této teorie. Jako alternativu k deskriptivistické teorii navrhuje chápat vlastní jména jako pouze označující výrazy, jako rigidní designátory.

Závěrečná část práce obsahuje zhodnocení Kripkeho koncepce. Kripke odmítá na vlastní jména pohlížet jako na zkratky za definitní deskripce. Vlastní jména podle Kripkeho referují přímo, bez nutnosti specifikovat nějaké zvláštní podmínky, které musí být splněny. Kripkeho pohled na vlastní jména se podobá Millově pohledu. Ten Kripke považuje v podstatě správný, ale nepřijímá ho v jeho striktní podobě. Aparát možných světů umožňuje

Kripkemu ukázat nesprávnost deskriptivistického pohledu na vlastní jména. Také mu umožňuje řešit problémy, na kterých striktně millovský pohled selhává. Předkládá také své zkoumání problému zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v nepřímých kontextech. Dochází v závěru, že problém substitutivity vede k paradoxním důsledkům. Z neproblematických principů lze odvodit důkaz pro substitutivitu jmen, ale také důkaz proti ní. Problém zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v nepřímých kontextech je podle Kripkeho nevyhnutelný pro každou teorii.

Cílem práce je přehledně vyložit Kripkeho pojetí vlastních jmen a zhodnotit jeho koncepci. Kripkeho pojetí vlastních jmen je zde uvedeno ve srovnání s jednotlivými teoriemi vlastních jmen, které jeho teorii předcházely. Zároveň jsou zmíněny určité problémy, které se týkají vlastních jmen a způsoby, jak je jednotlivé teorie řeší.

1. KONCEPCE VLASTNÍCH JMEN PŘED KRIPKEM

1.1 John Stuart Mill

Ve svém rozsáhlém díle *System of Logic* se John Stuart Mill věnuje primárně logice, v úvodu však hovoří také o důležitém postavení jazyka a o nutnosti se jím zabývat. Považuje jazyk za nezbytnou součást přípravy ke studiu logiky. „Logika je částí umění myšlení: jazyk je evidentně, s přiznáním všech filozofů, jeden z hlavních nástrojů nebo pomocníků myšlení; a každá nedokonalost v nástroji nebo ve způsobu jeho používání je zřejmě zodpovědná, více než u většiny dalších umění, za matení a znesnadňování procesu a v důsledku zničení základů jistoty. Pro mysl předem nezkušenou v myšlení a správném použití různých druhů slov by bylo pokusit se studovat metody filozofování stejné, jako kdyby se někdo pokusil stát badatelem v astronomii a nenaučil se seřadit ohniskovou vzdálenost svých optických nástrojů tak, aby viděl zřetelně. (...) Tudíž se má věc tak, že zkoumání jazyka, pokud je nutné k obraně proti chybám, kterým jazyk dává vzniknout, bylo vždy považováno za nezbytnou přípravu ke studiu logiky.“¹

¹ „Logic is a portion of the Art of Thinking: Language is evidently, and by the admission of all philosophers, one of the principal instruments or helps of thought; and any imperfection in the instrument, or in the mode of employing it, is confessedly liable, still more than in almost any other art, to confuse and impede the process, and destroy all ground of confidence in the result. For a mind not previously versed in the meaning and right use of the various kinds of words, to attempt the study of methods of philosophising, would be as if some one should attempt to become an astronomical observer, having never learned to adjust the focal distance of his optical instruments so as to see distinctly. (...) Therefore it is that an inquiry into language, so far as is needful to guard

Předmětem logiky je podle Johna Stuarta Milla zjišťování, jakým způsobem získáváme znalosti, které nejsou intuitivní, a jak je možné rozlišit mezi dokázanými věcmi a těmi, které dokázané nejsou; jak rozlišit mezi věcí, které stojí za to věřit, a tou, které ne. Výsadní postavení v jazyce mají podle Milla tvrzení. V tvrzení je obsažena odpověď na každou otázku, kterou můžeme zformulovat. Cokoliv, co se může stát objektem přesvědčení, má (pokud je to vyjádřeno slovy) podobu tvrzení. V tvrzeních se nachází veškerá pravda a veškeré omyly. To, co nazýváme pravdou, znamená pouze pravdivé tvrzení a chyby jsou nepravdivá tvrzení.²

Tvrzení je podle prosté obecné definice řeč, ve které se o něčem něco tvrdí nebo popírá. Každá propozice se skládá ze tří částí (subjektu, predikátu a kopuly). Predikát je podle Millovy definice „jméno označující to, co je (o něčem) tvrzeno nebo popíráno“. Kopula je „znak označující, že je zde tvrzení nebo popření“. Subjekt je „jméno označující osobu nebo věc, o které je něco tvrzeno nebo popíráno.“ Každá věta, pokud pomineme kopulu, se skládá ze dvou jmen. Vše, co se může stát objektem přesvědčení, má podobu věty, která se skládá ze dvou jmen. Pro akt přesvědčení tedy nepostačuje jeden objekt. Nejprostší akt přesvědčení předpokládá dva objekty – dvě jména, která jsou jmény něčeho, předpokládá dvě pojmenovatelné věci.³

V každém aktu přesvědčení jsou v nějakém rámci vybrány z povědomí dva objekty. Řekneme-li například „slunce“, pak význam, který slovo má, vstupuje do mysli každého, kdo nám naslouchá. Ale stále zde není nic, o čem můžeme být přesvědčeni. Řekneme-li „Slunce existuje“, je zde již něco, o čem lze říci, že jsme o tom přesvědčeni, není zde už jediný objekt, ale dva různé objekty. Mill tvrdí, že by bylo chybou říci, že druhý pojem (existence) je zahrnut v prvním pojmu. „Slunce“ nesdílí všechny významy, které nám zprostředkovává spojení „slunce existuje“. Podobně jako „kulatý čtverec“ nelze ztotožňovat s „kulatý čtverec existuje“ (protože ten neexistuje a existovat nemůže).⁴

Pokusíme-li se postoupit dále v analýze významu vět, objevujeme důležitost jmen. Každá věta se skládá ze dvou jmen a tudíž tvrdí nebo popírá jedno z těchto jmen. Co děláme, když tvrdíme nebo popíráme nějaké z takových jmen, musí záviset na tom, čeho jsou to

against the errors to which it gives rise, has at all times been deemed a necessary preliminary to the study of logic.“

MILL, John Stuart. *System of Logic*, str. 24.

² MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 25.

³ MILL, John Stuart. *System of Logic*, str. 26.

⁴ MILL, John Stuart. *System of Logic*, str. 27.

jména. Tvrdíme nebo popíráme ve vztahu k věcem, které jména pojmenovávají, ne k pouhým jménům samotným. Jména jsou jmény věcí.⁵

Mill dále pokračuje v analýze toho, co nazývá „jmény“. Nejprve je třeba odlišit jména a pouhé části jmen. Částmi jmen jsou podle Milla slovní druhy jako částice, zájmena a přídavná jména. Taková slova totiž nevyjadřují věci, o kterých může být něco tvrzeno nebo popíráno. (Ale když mluvíme o pouhých slovech, používáme tyto slovní druhy jako jména. Například ve větách typu „„Truly“ je anglické slovo.“ Nebo „„Těžký“ je přídavné jméno““).⁶ Slova, která se dají použít jako části jmen se označují jako synkategorematické termíny, slova, která se bez spojení s jiným jménem mohou použít jako subjekt nebo predikát, se označují jako kategorematické termíny.⁷

„Všechna jména jsou jmény něčeho, reálného nebo imaginárního, ale všechny věci nemají jména, která jsou pro ně individuálně vhodná. Pro některé individuální objekty požadujeme, a následně máme, samostatná rozlišující jména; máme jméno pro každou osobu a pro každé zvláštní místo. Jiné objekty, o kterých nemáme příležitost mluvit tak často, neoznačujeme jejich vlastním jménem; ale když nastane nutnost pojmenovat je, uděláme to tak, že dáme dohromady několik slov, z nichž každé by samo mohlo být užíváno a je užíváno pro nekonečné množství dalších objektů; jako když řeknu *tento kámen* : „tento“ a „kámen“ jsou oboje jména, která mohou být užívána o mnoha dalších objektech kromě toho, který má jedinec na mysli, ačkoliv jediný objekt pro který mohou být obě užívány v daném momentu, v souladu s jejich významem, může být ten, o kterém chci mluvit.“⁸ Jména, která jsou společná více věcem než jedné se používají k označení takových individuálních objektů, které nemají vlastní jméno. Toto není jejich jediná funkce, můžeme s nimi tvořit obecné věty, tedy tvrdit nebo popírat nějaký predikát o nekonečném množství věcí.⁹

⁵ MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 28.

⁶ MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 31.

⁷ MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 32.

⁸ „All names are names of something, real or imaginary; but all things have not names appropriated to them individually. For some individual objects we require, and consequently have, separate distinguishing names; there is a name for every person, and for every remarkable place. Other objects, of which we have not occasion to speak so frequently, we do not designate by a name of their own; but when the necessity arises for naming them, we do so by putting together several words, each of which by itself, might be and is used for an indefinite number of other objects; as when I say, *this stone*: „this“ and „stone“ being, each of them, names that may be used of many other objects besides the particular one meant, though the only object of which they can both be used at the given moment, consistently with their signification, may be the one of which I wish to speak.“

MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 33-34.

⁹ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 34.

Rozdíl mezi obecnými a individuálními (nebo také singulárními) jmény je zásadní. Obecné jméno je jméno, které lze pravdivě tvrdit o každé z nespočetného množství věcí. Individuální (singulární) jméno lze pravdivě tvrdit o jedné věci. Máme-li například obecné jméno „člověk“, lze ho pravdivě tvrdit o Johnovi, Georgovi, Mary a dalších osobách. Tvrdí se ve stejném smyslu. Slovo „člověk“ vyjadřuje určité kvality a když je predikováno o těchto osobách, tvrdíme, že všechny dané osoby mají tyto kvality. Jméno „John“ můžeme tvrdit o jediné osobě. Ačkoliv je mnoho osob, které mají stejné jméno, nemůžeme říci, že by toto jméno bylo tvrzeno v nějakém smyslu o všech (ne ve stejném smyslu jako u jména „člověk“). Toto jméno osobám nebylo uděleno proto, aby indikovalo nějaké kvality nebo něco, co mají společného. Individuálním jménem jsou také výrazy typu „král, který vystřídal Viléma Dobyvatele“, protože zde nemůže být víc než jedna osoba, o které toto můžeme pravdivě tvrdit.¹⁰ Dokonce i výraz „král“ („the king“) může být považován za vlastní jméno, pokud příležitost nebo kontext definuje individuum, o kterém je to srozumitelné.¹¹

Následuje další rozdělení jmen na obecná a kolektivní, konkrétní a abstraktní. Pro nás je nejdůležitější Millovo rozdělení na jména konotativní a nekonotativní. Sám Mill o tomto rozlišení na konotativní a nekonotativní jména říká, že toto rozlišení je jedno z nejpodstatnějších a jde nejhluběji k podstatě jazyka. Nekonotativní termín označuje buď pouze objekt nebo pouze atribut. Konotativní termín označuje subjekt a implikuje (konotuje) atribut. Subjektem Mill myslí jakoukoliv věc, která má atributy. Jména jako „John“, „Londýn“, „Anglie“ označují pouze objekt. Jména jako „bělost“, „délka“, „ctnost“ označují pouze atribut. Výrazy „dlouhý“, „bílý“, „ctnostný“ jsou již konotativní. Slovo bílý denotuje všechny bílé věci (například sněh, papír) a implikuje (nebo konotuje) atribut bělosti. Slovo „bílý“ nepredikujeme o atributu, ale o subjektech. Když o nich predikujeme tento výraz, sdělujeme význam že jim náleží atribut bělosti.¹² Jako další příklad uvádí Mill jméno „člověk“. Toto jméno denotuje Petra, Jane, Johna a nekonečný počet dalších individuí. Toto jméno pro tato individua používáme proto, že mají určité atributy a současně jméno označuje, že tyto atributy mají. Atributy člověka jsou podle Milla tělesnost, animální život, racionalita a určitá daná vnější forma. Každá existující věc s těmito atributy bude nazývána člověkem. Člověkem nazýváme subjekty, individua a ne kvality, kterými je utvářeno jejich lidství. Jméno tedy označuje subjekty přímo a atributy nepřímo. Konotativní jméno denotuje subjekty

¹⁰ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 34.

¹¹ MILL, John Stuart. *System of Logic*, str. 35.

¹² MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 38.

a konotuje atributy.¹³ Konotativní jména byla také nazývána denominativní, protože subjekt, který denotují je denominován, nebo přijímá jméno z atributu, který jméno konotuje. Sníh a další bílé objekty přijímají jméno „bílý“, protože mají atribut, který je nazýván „bělost“.¹⁴

Konotativní naopak nejsou vlastní jména. Vlastní jména denotují individua, která jsou těmito jmény nazývána. Neindikují žádné atributy jako atributy náležející daným individuí. Pojmenujeme-li dítě jménem „Paul“ nebo psa jménem „César“, tato jména jsou pouze značky užívané k tomu, aby umožnily tato individua učinit předmětem řeči. Lze říci, že musíme mít nějaký důvod pro to, abychom je pojmenovali spíše tímto jménem než jiným. Avšak jméno, pokud je už jednou dané, nezávisí na důvodu. Muž může být pojmenován John, protože se jeho otec jmenoval stejně, nebo město může být pojmenováno Dartmouth z důvodu, že leží v ústí řeky Darth. Ale součástí významu jména John není to, že Johnův otec měl stejné jméno. Stejně tak není součástí významu jména Dartmouth to, že leží v ústí řeky Darth. Pokud by město z nějakého důvodu (například kdyby se ústí řeky ucpalo nebo nastalo zemětřesení a došlo by ke změně jejího toku) přestalo ležet v ústí řeky Darth, nepřestalo by se jmenovat Dartmouth. Z toho plyne, že takové fakty nemohou tvořit žádnou část významu slov. Vlastní jména jsou připojena k objektům samým a nejsou závislá na tom, že atribut nějakého objektu stále trvá.¹⁵

Máme ale další druh jmen, která jsou individuální a zároveň konotativní. Sice můžeme individuum pojmenovat nějakým jménem, které je naprosto bez významu, a to nazveme vlastní jméno. Vlastní jméno je slovo, které slouží k tomu, abychom mohli na nějakou věc ukázat a mluvit o ní, neříká však nic o této věci. Jméno pro jedinečné individuum však nemusí být nutně stejného charakteru. I individuální jméno může mít význam nějakého atributu nebo sdružení atributů, které má jen jediný objekt. Jako příklad uvádí Mill výrazy „jediný syn Johna Stilese“, „první římský císař“. Částí významu konotativního jména samého může být to, že zde může být jedno individuum s atributy, které jméno konotuje. (Například „otec Sokrata“.) Nebo konotovaný atribut může být spojení s nějakou určující situací a toto spojení může být takové, které by mohlo mít jediné individuum. (Například „vrah Jindřicha IV.“, „autor Illiady“.) I když si můžeme představit, že se na autorství Illiady nebo vraždě Jindřicha IV. mohlo podílet více osob, použití členu „the“ v angličtině implikuje, že tomu tak není. Jedinečnost individua může kromě určitého členu „the“ implikovat také kontext. Například „Césarova armáda“ je individuální jméno, pokud z kontextu plyne, že „Césarovou

¹³ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 39.

¹⁴ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 40.

armádou“ se myslí ta armáda, které César velel v konkrétní bitvě. Stejně lze individualizovat i výrazy „římská armáda“ nebo „křesťanská armáda“. Nebo může individuální jméno sestávat na prvním místě z obecného jména, které může být tvrzeno o více než jedné věci, ale na druhém místě je toto obecné jméno omezeno dalšími slovy, která jsou k němu připojena. V důsledku tohoto omezení může být výsledný výraz predikován pouze o jednom objektu, konzistentně s významem obecného termínu. (Například „současný ministerský předseda Anglie“.) Ministerský předseda je obecné jméno a atributy, které konotuje, může mít mnoho osob.¹⁶ Význam tohoto jména zahrnuje to, že v určitém čase zde může být pouze jedna taková osoba. Pokud je jméno omezeno přidáním slova „současný“, stává se použitelným pouze na jedno individuum. Z významu jména se zdá, že toto jméno je přísně individuální. Kdykoliv jména daná objektům sdělují nějaké informace (tedy kdykoliv něco znamenají), význam neleží v tom, co denotují, ale v tom, co konotují. Jediná jména objektů, která nekonotují (tudíž nemají význam), jsou vlastní jména.¹⁷

„Pokud jako zloděj v Arabských nocích uděláme na dům značku křídou, abychom si umožnili tento dům znovu poznat, tato značka má důvod, ale nemá vlastně žádný význam. Křídová značka o domu nic netvrdí; neznámá „To je dům této osoby.“ nebo „To je dům, který obsahuje lup.“ Účelem toho, že děláme značku, je pouze rozlišení. Řeknu si : „Všechny tyto domy jsou si tak podobné, že když je ztratím z dohledu, nebudu opět schopen rozlišit ten dům, na který se teď dívám, od mnoha jiných, musím tedy docílit toho, aby tento dům měl jiný vzhled než ostatní, že ho můžu dále poznat, když vidím značku- ne skutečně nějaký atribut domu- ale prostě to, že je to stejný dům, na který se teď dívám.“ Morgiana namalovala křídou všechny ostatní domy podobným způsobem a zrušila toto schéma: jak? Prostě odstraněním rozdílu ve vzhledu tohoto domu a jiných domů. Křída tu byla stále, ale už nesloužila účelu rozlišující značky.“¹⁸

¹⁵ MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 40-41.

¹⁶ MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 42.

¹⁷ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 43.

¹⁸ „If, like the robber in the Arabian Nights, we make a mark with chalk on a house to enable us to know it again, the mark has a purpose, but it has not properly any meaning. The chalk does not declare any thing about the house; it does not mean „This is such a person’s house“ or „This a house which contains booty.“ The object of making the mark is merely distinction. I say to myself, All these houses are so nearly alike that if I lose sight of them I shall not again be able to distinguish that which I am now looking at, from any the others; I must therefore contrive to make the appearance of this one house unlike that of the others, that I may hereafter know when I see the mark – not indeed any attribute of the house – but simply that it is the same house which I am now looking at. Morgiana chalked all the other houses in a similar manner, and defeated the scheme: how? Simply by obliterating the difference of appearance between that house and the others. The chalk was still there, but it no longer served the purpose of a distinctive mark.“
MILL, John Stuart. *System of Logic*. Str. 43-44.

Když zavedeme vlastní jméno, provádíme určitou proceduru, která je do jisté míry podobná tomu, co dělal zloděj, když označoval domy křídou. Značku ale nedáváme na objekt samotný, nýbrž na ideu objektu. Vlastní jméno je ale značka bez významu, který spojujeme ve svých myslích s ideou objektu, kdykoliv se tato značka ocitne před našima očima nebo v našich myšlenkách, abychom byli schopni přemýšlet o individuálním objektu. Vlastní jméno nám umožňuje rozlišit věc, když o ní mluvíme, buď v záznamech vlastní zkušenosti nebo v řeči jiných. Když predikujeme o nějaké věci její vlastní jméno, například ukazujeme na nějakého muže a řekneme: „Tohle je Brown (nebo Smith)“, nebo ukazujeme na město a říkáme: „Tohle je New York“, nesdělujeme posluchači žádné informace o těchto individuiích, kromě toho, že to jsou jejich jména. Tím, že posluchači umožníme identifikovat individua, můžeme je spojit s informací, kterou posluchač předtím měl. Tím, že řekneme „Tohle je York“ mu můžeme říci, že jeho součástí je Minster. To ale neplyne ze jména, tato informace je dána tím, co posluchač předtím slyšel o Yorku. Jinak je to, když se o objektech mluví prostřednictvím konotativních jmen. Když řekneme „Město je postaveno z mramoru“, posluchač od nás získává něco, co může být zcela nová informace. Tuto informaci získává posluchač skrze význam mnohoslovného konotativního jména „postavený z mramoru“. Taková jména nejsou pouze značky objektů, které slouží tomu, abychom o těchto objektech mohli myslet a mluvit individuálně. Taková jména značí to, co doprovází atribut, „druh živreje, do které atribut obléká všechny objekty, které jsou rozpoznány jako nositelé tohoto atributu“. Tato jména nejsou pouhé značky, ale značky s významem a jejich význam je tvořen konotací.¹⁹

Tak jako je vlastní jméno jménem jednoho individua, o kterém je predikováno, tak bychom také konotativní jméno měli chápat jako jméno všech různých individuí, o kterých je predikovatelné, tedy jako jméno toho, co denotuje, a ne jméno toho, co konotuje. Ale když se učíme jakou věc dané jméno pojmenovává, neučíme se význam jména. Pro jednu a tu samou věc můžeme použít mnoho jmen stejně správně. Tato jména však nejsou ekvivalentní ohledně významu. Například určitého muže nazveme jménem „Sofronikus“, nebo jiným jménem „otec Sokrata“. Jde o jména stejného individua, ale jejich význam je zcela rozdílný. Na individuum jsou aplikována ze dvou zcela rozdílných důvodů. U jména „Sofronikus“ chceme toto individuum pouze odlišit od jiných osob, o kterých mluvíme. U jména „otec Sokrata“ chceme ukázat na fakt spojený s individuem (fakt že Sokrates byl Sofronikův syn). Dále se na toto individuum dají aplikovat následující výrazy: „muž“, „Řek“, „Athéňan“, „sochař“,

¹⁹ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 44-45.

„stařec“, „čestný člověk“, „statečný člověk“. Všechny tyto výrazy jsou nebo mohou být jmény Sofronika, ale nejen jeho. Každé z těchto jmen je na Sofronika aplikováno z rozdílných důvodů. Všichni, kteří rozumí významu těchto jmen, jsou obeznámeni s různými fakty nebo množstvím faktů, které se Sofronika týkají. Ti, kteří o těchto jménech neví nic jiného než to, že byla aplikována na Sofronika, by jejich význam neznali.²⁰

1.2 Gottlob Frege

Referenční teorie, která přisuzuje výrazům význam tím, že odkazují na nějaký objekt má určité nedostatky. Mezi problémy této teorie patří výrazy, které označují individua, která neexistují nebo výroky o identitě, které jsou informativní. Hlavní motivací pro Fregovo rozlišení smyslu a významu byl problém identity jmen.²¹

Problematika identity má dvě stránky: může jít buď o vztah identity objektů univerza (tedy mimojazykových objektů) a identifikace těchto objektů, nebo o problematiku vztahu identity mezi jmény těchto objektů, tedy jde o vztahy určitých výrazů v rámci určitého jazyka. Zabýváme-li se identitou objektů, obvykle pracujeme s pojmem vlastností těchto objektů. Pokud jde o identitu jmen, je identita záležitostí vztahů uvnitř jazyka, jde o problematiku sémantickou. Toto naznačil již Leibniz. Podle něj jsou identické takové výrazy, který lze ve větě zaměnit, aniž by se změnila pravdivostní hodnota dané věty (zaměnitelnost *salva veritate*). Leibniz sémantickou stránku problému identity považoval za závislou a odvozenou od ontologické stránky této problematiky. I Frege zastával podobný názor pod vlivem platonizujících tendencí v matematice a v logice.²²

Tento přístup k identitě je spojen s určitými problémy, které se Frege pokusil řešit. Výpověď o identitě typu „ $a = a$ “ se liší od výpovědi typu „ $a = b$ “. V prvním případě není nutné brát v úvahu význam výrazů, v druhém případě již k jejich významu musíme přihlídnout. Také je nutno zohlednit o jakou stránku významu se jedná. Prokázat identitu jmen, které označují stejný předmět totiž někdy není vůbec jednoduché.²³

Frege své úvahy začíná otázkou, co je rovnost. Je rovnost nějaký vztah? A je rovnost vztah mezi předměty nebo jde o vztah mezi jmény a znaky pro určité předměty? Máme-li dvě tvrzení „ $a = a$ “ a „ $a = b$ “, pak každé z těchto tvrzení má jinou poznávací hodnotu. Že „ $a = a$ “

²⁰ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 45-46.

²¹ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. Str. 113.

²² TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. Str. 114.

²³ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. str. 114-115.

Lze poznat pouze na základě formy tvrzení. Tvrzení typu „ $a = b$ “ často přináší nové poznatky. Pokud by rovnost byla vztahem mezi objekty, mezi tím, co jména „ a “ a „ b “ označují, pak bychom od sebe nemohli odlišit tvrzení „ $a = a$ “ a „ $a = b$ “, pokud tvrzení „ $a = b$ “ bude pravdivé. Když tvrdíme, že „ $a = b$ “, chceme tím říci, že znaky nebo jména „ a “ a „ b “ označují stejnou věc. Mluvíme tedy o vztahu mezi těmito znaky. Takový vztah by ale mezi jmény byl pouze tehdy, kdyby něco označovaly. Dělo by se to skrze spojení obou znaků se stejnou věcí, kterou označují. To ale může být libovolné. Tvrzení „ $a = b$ “ by se pak týkalo pouze způsobu našeho značení. Jestliže se znak „ a “ liší od znaku „ b “ pouze jako předmět, a ne jako znak, pak by poznávací hodnota tvrzení „ $a = a$ “ byla v podstatě stejná jako u tvrzení „ $a = b$ “ (pokud je tvrzení „ $a = b$ “ pravdivé). Frege dochází k závěru, že „odlišnost může pocházet pouze z toho, že rozdíl mezi znaky odpovídá rozdílu ve způsobu označovaného“.²⁴

Frege dále vychází z následujících otázek: jsou jména „Jitřenka“ a „Večernice“ totožná? A pokud ano, v jakém ohledu? Snažíme-li se zodpovědět tyto otázky, ukazuje se, že se jménem je výhodné spojovat nejen to, co jméno označuje (denotace jména), ale také způsob udání daného objektu (smysl jména). Tudíž „Jitřenka“ a „Večernice“ mají stejnou denotaci, ale smysl těchto jmen je různý. Zjištění, že „Jitřenka“ a „Večernice“ označují stejný objekt není triviální konstatování. Abychom zjistili tuto skutečnost, potřebujeme mít určité znalosti. Tudíž se rozhodování o identitě jmen neděje bez nějakých předpokladů, ale závisí na možnostech přiřazovat jménům denotaci i smysl. Frege pro toto uvádí následující příklad: máme trojúhelník, z jehož vrcholů lze vést tři různé spojnice, které spojují vrchol s bodem, který dělí protilehlou stranu na dvě stejné části. Nazveme je α , β a γ . Pokud neznáme základní geometrii, bez náčrtu nedokážeme rozhodnout, že jména „průsečík α a β “ a „průsečík α a γ “ označují stejný bod, a mají tedy stejnou denotaci. Je očividné, že jména mají různý smysl, který je třeba vyjádřit odlišnými znaky, případně odlišnými slovy.²⁵

Z toho plyne, že použití Leibnizova testu *salva veritate* ve vztahu ke jménům musí brát ohled na dvě různé stránky významu (denotaci a smysl). Denotace není Fregův termín, používá pro ni termín „význam“ (*Bedeutung*). Frege jako význam chápe to, co jméno nebo znak označuje, tedy nějaký určitý objekt. Další stránkou významu je Fregův smysl (*Sinn*). Smysl je podle Frega způsob, jak je nám objekt dán. Každému znaku (vlastnímu jménu) odpovídá určitý smysl a tomuto smyslu odpovídá určitý význam, obráceně to však neplatí. Každý správně utvořený jazykový výraz, který zastupuje nějaké vlastní jméno má podle Frega

²⁴ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 35.

vždy smysl, ale to neznamená, že musí mít také význam (tedy že musí existovat objekt, který tento výraz pojmenovává). Smysl není žádná subjektivní záležitost, smysl znaku je společný pro mnoho osob. Frege uvádí následující příklad: pozorujeme-li Měsíc dalekohledem, tak Měsíc (jako objekt) je významem, slovo „Měsíc“ je vlastní jméno a obraz, který se tvoří při pozorování na sítnici můžeme přirovnat k subjektivní představě. Obraz přenášený objektivem uvnitř dalekohledu můžeme ztotožnit se smyslem. Je objektivní, dostupný více osobám, není totéž co předmět, závisí totiž na místě pozorovatele.²⁶

Podobné úvahy jako o vlastním jménu rozvíjí Frege také o větě. I u vět rozlišuje smysl a význam. Věta obsahuje myšlenku. Ta tvoří smysl věty. Významem věty je pravdivostní hodnota (Pravda a Nepravda). Všechny pravdivé věty tedy mají stejný význam a všechny nepravdivé věty mají také stejný význam.²⁷ V nepřímých kontextech, v případě vět uvozených slovem „že...“, v případě nepřímé řeči mají slova ve větě nepřímý význam, který obvykle splývá s tím, co je za normálních okolností smyslem slova. V takovém případě má věta za svůj význam myšlenku a ne pravdivostní hodnotu. Významem vedlejší věty je myšlenka, jelikož pravdivost celku nezávisí na tom, zda je tato myšlenka pravdivá nebo nepravdivá. Hlavní věta má spolu s vedlejší větou jako smysl jen jedinou myšlenku a pravdivost celku nezahrnuje pravdivost ani nepravdivost vedlejší věty.²⁸

Myšlenka udává pravdivostní podmínky věty. Smysl věty je určen smysly slov a způsobem jejich složení. Myšlenka má určitý ontologický statut, je obyvatel „třetí říše“ a není obsahem vědomí osoby ve stejném smyslu jako představy a smyslové vjemy.²⁹ Predikáty Frege označuje jako „pojmová slova“ (například „je velryba“, „je člověk“). Významem predikátu je samotný pojem. Pojem je funkce, jejíž podstatou je to, že vždy vyžaduje doplnění (tzv. argument funkce), je nenasycená. Predikátový výraz označuje funkci z předmětů do pravdivostních hodnot.³⁰

U Frege se vyskytují určité nejasnosti ohledně „pravých vlastních jmen“ (např. „Aristoteles“). Frege v jedné poznámce pod čarou říká o „pravých vlastních jménech“ toto:

²⁵ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 35.

²⁶ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 41-43.

²⁷ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 47-51.

²⁸ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 53.

²⁹ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 20-21.

³⁰ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 21-22.

„U pravých vlastních jmen jako „Aristoteles“ se ovšem mohou mínění o smyslu rozcházet. Někdo by jím mohl mínit například toto: žák Platóna a učitel Alexandra Velikého. Kdo toto činí, spojuje s větou „Aristoteles pocházel ze Stageiry“ jiný smysl než ten, kdo by za smysl tohoto jména bral: ze Stageiry pocházející učitel Alexandra Velikého. Pokud význam zůstává týž, lze kolísání smyslu tolerovat, jakkoli je třeba vyhýbat se mu ve výstavbě dokazujících věd a v dokonalém jazyku ho vůbec nepřipouštět.“³¹ Není zcela jasné, jaký je jejich smysl.

Podle Marvana Frege naznačuje, že smysly pravých vlastních jmen souvisejí s deskriptivními určeními, jejichž pomocí jsou určovány denotáty jmen. Dále Marvan říká, že pokud budeme chápat smysly pravých vlastních jmen jako nějakou jazykovou entitu, dostaneme se do potíží. V takovém případě by se pak smysl pravých vlastních jmen skládal z dalších vlastních jmen (například deskriptivní určení „žák Platóna a učitel Alexandra Velikého“ obsahuje vlastní jména „Platón“ a „Alexandr Veliký“), a tato jména by opět vyjadřovala nějaký svůj smysl. Smyslem těchto dalších vlastních jmen ale budou nová deskriptivní určení, která budou opět obsahovat další vlastní jména, což by vedlo k nekonečnému regresi. Proto by podle Marvana měly fregovské smysly pravých vlastních jmen (a jiných singulárních výrazů) být něčím, co není záležitostí jazyka. „Ostatně tento závěr podporuje i Fregova teze, že myšlenka, smysl věty, je sama o sobě nejazyková, že je to smyslovým orgánům nepřístupné abstraktní jsoučno, které teprve v jazyce získává svůj „smyslový háv“. Smysl vlastního jména by tedy také mohl, analogicky k myšlence, být sám o sobě něčím mimosmyslovým, nejazykovým. V jazyce formulované deskriptivní určení referentu vlastního jména by potom nebylo s jeho smyslem ztotožnitelné. Takové deskriptivní určení bude jen udávat smysl výrazu, který je sám o sobě zcela nejazykový.“³²

1.3 Bertrand Russell

Na rozdíl od Fregeho, jenž všechny jazykové výrazy, které mají nebo mohou mít smysl a význam analyzuje jako jména, zavádí Russell jemnější rozlišení. Rozlišuje mezi jménem (to je jednoduchý znak, který přímo označuje individuum) a deskripcí (*description*). Deskripce může být složena z více znaků, jejichž význam je již upevněn. Spojením těchto znaků vzniká význam deskripce. Jméno má naopak význam nezávisle na významu jiných slov. Jména i deskripce jsou podle Russella pouze fragmenty, které se mohou uplatnit teprve

³¹ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 37, pozn. 2.

³² MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 26-27.

jako součást věty. Ve svém článku *On Denoting* se Russell zabývá povahou „označujících frází“ (*denoting phrase*). Tato zkoumání se promítají do teorie deskripcí. Označující fráze nemá podle Russella smysl sama o sobě, ale pouze jako součást věty, ve které se vyskytuje.³³

Russell říká, že označující fráze je označující pouze na základě její formy. Označující fráze mohou mít následující tři podoby. Fráze může být označující frází, ale nic neoznačuje (například „současný francouzský král“). Dále může fráze označovat jedinečný objekt (například „současná anglická královna“). Nebo fráze označuje nějaký objekt, který není blíže určen (například „nějaký člověk“, v originále „a man“).³⁴

Označující fráze nemají význam samy o sobě, ale význam má teprve věta, ve které se označující fráze vyskytují. Russell tvrdí, že problémy, které jsou spojeny s označováním jsou důsledkem nesprávné analýzy propozic, jejichž verbální vyjádření obsahuje označující fráze. Například větu „Všichni lidé jsou smrtelní.“ analyzuje Russell jako tvrzení, že pokud je x člověk, je x smrtelný; to platí pro každé x , které splňuje první podmínku. Za nejzajímavější a nejobtížnější považuje Russell označující fráze, které obsahují určitý člen („the“). Například větou „Otec Karla II. byl popraven.“ („*The father of Charles II. was executed.*“) se tvrdí, že zde je x , které je otcem Karla II. a dané x bylo popraveno. Striktně užívaný určitý člen „the“ zahrnuje jedinečnost objektu. Tak když říkáme, že „ x byl otec Karla II.“, netvrdíme pouze že x má určitý vztah ke Karlovi II., ale také že nic jiného nemá takový vztah ke Karlovi II.³⁵

Russell dále hovoří o problémech, které nastávají pokud budeme považovat označující fráze za něco, co zastupuje opravdové složky propozice, v jejímž verbálním vyjádření se vyskytují. Zmiňuje se o Fregově rozlišení na smysl (*Sinn*) a význam (*Bedeutung*), o kterých ve svém článku mluví jako o významu (*meaning*) a denotaci (*denotation*). Má-li výraz smysl, nemusí ještě mít denotaci. Výhoda Fregova rozlišení se ukazuje v případě tvrzení identity. Russell dále tvrdí, že pokud si budeme myslet, že označující fráze vyjadřují význam a označují denotaci, vyplynou z toho určité problémy. Potíže nastávají v případech, kdy se zdá být denotace označující fráze nepřítomna. Například věta „Současná anglická královna je holohlavá.“ je, jak se zdá, tvrzení o aktuálním člověku denotovaném významem, a ne o komplexním významu výrazu „anglická královna“. Pokud uvažujeme větu „Současný francouzský král je holohlavý.“, měla by tato věta také být o denotaci výrazu „francouzský král“. Ale tato fráze, ačkoliv má význam (stejně jako fráze „anglická královna“), nemá

³³ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. str. 125.

³⁴ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 479.

žádnou denotaci. Mohli bychom předpokládat, že věta „Současný francouzský král je holohlavý.“ je nesmyslná. Věta však není bezobsažná, ale pouze je očividně nepravdivá. Takové věty se nestávají nesmyslnými pouze proto, že jejich hypotézy jsou nepravdivé. Abychom vyřešili tento problém, musíme buď poskytnout denotaci nebo se vzdát názoru, že denotace se týká věty, která obsahuje označující frázi. Russell se přiklání k druhému řešení.³⁶

Dále Russell vyjmenovává tři problémy, se kterými by si teorie o označování měla být schopna poradit: problém identity individuí, problém principu vyloučeného třetího, problém odlišnosti dvou a více individuí. Co se týče problému identity individuí, je-li a identické s b , pak vše, co je pravdivé o a , je pravdivé také o b . Oba termíny jsou vzájemně zaměnitelné v každé větě, aniž by se změnila její pravdivostní hodnota. Russell ale uvádí následující příklad: Walter Scott z obavy z neúspěchu vydal svůj slavný román *Waverly* anonymně. Po úspěchu tohoto díla podepisoval jistou dobu své romány jako „autor *Waverly*“. Král Jiří IV. chtěl vědět, zda je Walter Scott autorem *Waverly*. Chtěl-li král vědět, zda je Walter Scott autorem *Waverly*, a Walter Scott byl opravdu autorem *Waverly*, chtěl tedy král vědět, jestli je Walter Scott Walter Scott? Určitě nikoliv...³⁷

Na základě principu vyloučeného třetího musí být pravdivé buď „A je B.“ nebo „A není B.“ Pokud však použijeme věty „Současný francouzský král je holohlavý.“ a „Současný francouzský král není holohlavý.“, nebude pravdivá žádná z těchto vět. Pokud vyjmenujeme objekty, které jsou holohlavé a objekty, které nejsou holohlavé, současného krále Francie nenajdeme ani v jednom seznamu.³⁸

Problém odlišnosti dvou a více individuí vede ke sporu. Uvažujeme-li větu „A se liší od B.“, pak pokud je tato věta pravdivá, je zde rozdíl mezi A a B. Můžeme tedy říci, že „rozdíl mezi A a B existuje“. Pokud ale není pravda, že A se liší od B, pak bychom mohli říci, že „rozdíl mezi A a B neexistuje“. Neexistující objekt však nemůže být předmětem propozice. Musí tedy být sporné popírat existenci nějakého objektu. Ale přiznání existence nějakému objektu může také vést ke sporu.³⁹

³⁵ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 481-482.

³⁶ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 483-484.

³⁷ RUSSEL, Bertrand. *On Denoting*. str. 485.

TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. str. 126.

³⁸ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 485.

³⁹ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 485.

Pokud chceme mluvit o významu označující fráze jako protikladu k její denotaci, můžeme postupovat podobným způsobem:

„Centrum hmoty solárního systému“ je bod, a ne označující komplex. (zde mluvíme o denotaci)

„Centrum hmoty solárního systému“ je označující komplex, a ne bod. (zde mluvíme o významu)

Nyní vztah významu a denotace není pouze lingvistický. Musí zahrnovat také logický vztah, který vyjadřujeme tím, že říkáme, že význam zprostředkovává denotaci. Nemůžeme ale současně udržet spojení významu a denotace a předcházet tomu, aby se z významu a denotace stala ta samá věc.⁴⁰ Podle Russella je označující fráze pouze částí věty a sama o sobě význam nemá. Máme-li větu „Scott byl člověk.“, lze ji vyložit jako tvrzení, které má podobu „*x* byl člověk“ a má za předmět osobu Waltera Scotta. Věta „Autor Waverley byl člověk.“ má jinou formu („jeden a jediný objekt napsal Waverley a tento objekt byl člověk“) a nemá za předmět autora Waverley. Označující fráze je touto analýzou rozložena na jednotlivé fragmenty. Nyní lze vyřešit otázku, co chtěl Jiří IV. vědět, když se ptal zda je Walter Scott autor Waverley. Věta „Scott byl autor Waverley.“ je analyzována jako „Jeden a jediný objekt napsal Waverley a Scott je s tímto objektem identický“. Věta „Scott byl autor Waverley.“ neobsahuje žádnou složku „autor Waverley“ (ta se rozpadla během analýzy věty), za kterou bychom mohli substituovat Waltera Scotta.⁴¹

Russell rozlišuje mezi primárním a sekundárním výskytem označujících frází. Když řekneme „Jiří IV. chtěl vědět, zda byl Scott autorem Waverley.“, obvykle tím myslíme „Jiří IV. chtěl vědět zda jeden a jediný člověk napsal Waverley a tím člověkem byl Scott.“ Zde má označující fráze „autor Waverley“ sekundární výskyt. Ale mohli bychom tím také myslet „Jeden a jediný člověk napsal Waverley a Jiří IV. chtěl vědět, zda Scott byl ten člověk.“ Zde má označující fráze „autor Waverley“ primární výskyt. Sekundární výskyt označující fráze lze definovat jako případ, kdy se označující fráze vyskytuje ve větě, která je pouze složkou propozice, kterou uvažujeme a případné nahrazení označující fráze není provedeno v celé propozici, ale pouze v její dané složce. Russell říká, že rozdíl mezi primárním a sekundárním výskytem nám umožňuje zabývat se logickým statutem označující fráze, která nic neoznačuje. Pokud je „C“ označující fráze, která má vlastnost F, pak říci, že „C“ má vlastnost F znamená

⁴⁰ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 487.

totéž, co „jeden a jediný termín má vlastnost F a tento termín má vlastnost φ “. V případě, že vlastnost F nenáleží žádnému termínu nebo naopak patří několika termínům, vyplývá z toho, že tvrzení „C má vlastnost φ “ je nepravdivé pro všechny hodnoty φ . Tak věta „Současný francouzský král je holohlavý.“ není pravdivá, pokud znamená „Existuje objekt, který je nyní králem Francie a který je holohlavý.“; ale je pravdivá, pokud znamená „Není pravda, že existuje objekt, který je nyní králem Francie a který je holohlavý.“ Tedy tvrzení „Současný francouzský král je holohlavý.“ je nepravdivé, pokud má označující fráze „současný francouzský král“ primární výskyt a je pravdivé tehdy, když má označující fráze „současný francouzský král“ sekundární výskyt. Neexistující objekty jako je „kulatý čtverec“ , „Apollón“ nebo „Hamlet“ se nyní ukazují jako označující fráze, které nic neoznačují. ⁴²

V souvislosti s analýzou výrokové funkce rozvíjí Russell svou teorii deskripce . Deskripce je označující fráze, která se uplatňuje při tvoření výrokové funkce. Russell hovoří o dvou druzích deskripce: rozlišuje určité deskripce (*definite descriptions*) a neurčité deskripce (*indefinite or ambiguous descriptions*). Russell chtěl tuto teorii uplatnit především v systému matematické logiky, ale jeho teorie je motivována také některými okolnostmi převzatými z přirozeného jazyka. Patří mezi ně především rozlišení tzv. určitého členu (v angličtině *the*) a neurčitého členu (v angličtině *a*). Určitá deskripce odpovídá užití označující fráze, která by v přirozeném jazyce, který používá určité členy, byla spojena s použitím tohoto určitého členu. Neurčitá deskripce odpovídá užití označující fráze s neurčitým členem. Pojem deskripce je u Russella základem pro vytvoření pojmu výrokové funkce. Vzato formálně vzniká výroková funkce sřetením deskripce a proměnné. Způsob, jakým jsou vázány proměnné ve výrocích vytvořených z výrokových funkcí, konstituuje rozdíl mezi určitou a neurčitou deskripcí. Výrok, který obsahuje určitou deskripci je vždy spojen s jedinečností, tato jedinečnost je jediným podstatným rozdílem, který odlišuje určitou deskripci od neurčité deskripce. Ve výroku „ x je synem XY“ je fráze je „synem XY“ určitá deskripce. Spojíme-li jméno individua s touto určitou deskripcí, znamená to pak, že určitá deskripce se vztahuje k jedinečnému individu (pouze za předpokladu, že je výrok pravdivý). ⁴³ „Takto chápanou teorii určitých popisů (deskripcí) můžeme proto charakterizovat jako teorii individuálních popisů. Vezmeme-li Russellův příklad „Walter Scott je autorem Waverly“, musíme předpokládat, že kniha „Waverly“ byla vůbec napsána. Jestliže kniha „Waverly“ nebyla nikdy

⁴¹ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str. 488-489.

⁴² RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*. str.490-491.

⁴³ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. Str. 127.

napsána, nemůže být uvedený výrok pravdivý. Je-li tento výrok pravdivý, pak výroková funkce „ x je autorem Waverly“ může být splňována pouze jediným idividuem“.⁴⁴

Deskripce tedy předpokládá určitou výrokovou funkci φx , kterou splňuje pouze jediná hodnota x a žádná jiná. Pak lze definovat „termín, který splňuje funkci φx existuje“. Nebo, jinak vyjádřeno: existuje nějaký termín a tak, že φx je vždy ekvivalentní „ x je a “. Abychom pochopili úlohu individuální deskripce, je důležité seznámit se s pojmem existence. Russell existenci vyjadřuje symbolem „ $\exists!$ “. Tento pojem existence („ $\exists!$ “) musíme interpretovat v souvislosti s Russellovým rozlišením dvou pojmů poznání.⁴⁵ Podle Russella je zásadní rozdíl mezi „znalostí v bezprostředním smyslu“ (*acquaitance*) a „vědění“ (*knowledge about*). „Rozdíl mezi znalostí v bezprostředním smyslu a mezi věděním je rozdíl mezi věcmi, jejichž prezentace máme k dispozici a mezi věcmi, kterých dosahujeme pouze skrze významy označujících frází. Často se stává, že víme, že fráze označuje jednoznačně, ačkoliv nejsme přímo obeznámeni s tím, co označuje. Během smyslového vnímání jsme přímo obeznámeni s objekty našeho vnímání a v myšlení máme přímou obeznámenost s objekty abstraktnějšího logického charakteru.; ale nutně nemáme přímou obeznámenost s objekty označovanými frázemi složenými ze slov, s jejichž významem jsme obeznámeni.“⁴⁶ O znalosti v bezprostředním smyslu můžeme mluvit, pokud máme kontakt s objekty, které jsou popisovány pomocí označujících frází. U objektů, které rekonstruujeme pouze na základě označující fráze, není nutné aby byly spjaty se znalostí v bezprostředním smyslu. „Pojem znalosti v bezprostředním smyslu není ovšem nutno vykládat jen v úzce empirickém duchu, i když taková interpretace je Russellově koncepci značně blízká. Sám B. Russell - na rozdíl od některých svých stoupenců a následovníků- však pojem „znalosti“ takto nezužoval a připouštěl možnosti jistého zprostředkování. Zdůrazňoval například, že není důvodu vylučovat možnost, že myšlení jiných lidí je zásadně nepřístupné pro naši „znalost“. Podstatné je pouze to, že veškeré naše myšlení vychází ze základu toho, co je dostupné na základě této „znalosti“. Pojem „existence“ („ $\exists!$ “), který odpovídá pojmu „znalosti“ (*acquaitance*), by tedy bylo možno lépe vystihnout termínem „dostupná existence“.⁴⁷

⁴⁴ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. Str. 127.

⁴⁵ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. str. 127.

⁴⁶ „The distinction between *acquaitance* and *knowledge about* is distinction between the things we have presentations of, and the things we only reach by means of denoting phrases. It often happens that we know that certain phrase denotes unambiguously, although we have no acquaintance with what it denotes. In perception we have acquaintance with the object of perception and in thought we have acquaintance with objects of a more abstract logical character; but we do not necessarily have acquaintance with the objects denoted by phrases composed of words with whose meanings we are acquainted.“ RUSSELL, Bertrand. *On Denoting*, str. 479-480.

⁴⁷ TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. Str. 128-129.

Co se týče vlastních jmen (tedy vlastních jmen v běžném smyslu, tak jak se užívají v běžném jazyce), Russell tvrdí, že vlastní jména jsou zkratky za deskripce. Dokládá to například tato pasáž z jeho přednášek o logickém atomismu: „Jméno „Romulus“ ve skutečnosti není jméno, ale druh zkrácené deskripce. Zastupuje osobu, která vykonala to a to, zabila Rema, založila Řím atd. Je to zkratka za tuto deskripci (...) Toto jedno slovo „Romulus“ je vskutku druhem zkrácené či zhuštěné deskripce, a pokud je budete pokládat za jméno, dostanete se do logických obtíží.“⁴⁸

Pokud jsou vlastní jména ve větě nahrazena příslušnými deskripcemi, můžeme pak v případě takových vět provést stejnou analýzu jako v případě deskripcí. Tedy větu „Současný král Francie je holohlavý.“ lze analyzovat takto: „Alespoň jedna osoba je současným králem Francie, nanejvýš jedna osoba je současným králem Francie, a kdokoliv, kdo je současným králem Francie, je holohlavý.“⁴⁹

Deskripce ani vlastní jména v obvyklém smyslu (tedy vlastně zkratky za definitní deskripce) nejsou podle Russella referující singulární termíny. Tím, co skutečně referuje, jsou tzv. pravá nebo logicky vlastní jména. Takovými logicky vlastními jmény jsou výrazy „toto“ a „tamto“ aplikované na naše momentálně přítomná smyslová data a dále výrazy pro vlastnosti a vztahy. Jedině s referenty těchto výrazů jsme přímo obeznámeni (ve smyslu *acquaitance*).⁵⁰

1.4 Kritika Russellovy teorie deskripcí

Jedním z kritiků Russellovy teorie deskripcí je Peter F. Strawson. Svou kritiku podává v článku *On Referring* z roku 1950. Russell analýzou věty „Současný král Francie je holohlavý“ dospívá k závěru, že věta sice není bezobsažná, ale je nepravdivá. Ukazuje se, že obsahuje nepravdivý dílčí výrok („existuje alespoň jedno individuum, které je současným králem Francie“). S tímto Strawson nesouhlasí. Je toho názoru, že užitím této věty se netvrdí, ale pouze presuponuje, že existuje alespoň jedno individuum, které je současným králem Francie. To, že nějaký výrok A presuponuje výrok B, platí právě tehdy, když výrok A je buď pravdivý nebo nepravdivý pouze za předpokladu, že výrok B je pravdivý. A jelikož není naplněn předpoklad, že nyní existuje král Francie, užitím věty „Současný král Francie je holohlavý.“ se nevykonává žádné tvrzení, ať už pravdivé nebo nepravdivé. I když nyní

⁴⁸ podle MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 37-38

⁴⁹ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 34.

⁵⁰ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 38.

francouzský král neexistuje, věta stále není bezobsažná (mohli bychom ji vypovídat o nějakém určitém králi- například v roce 1790, za doby kdy Francii vládl Ludvík XVI.).⁵¹

Strawson odmítá Russellův způsob analýzy deskripcí. Deskripce uznává jako skutečně referující výrazy, která mohou identifikovat právě jedno individuum, kterému se v tvrzení něco pravdivě nebo nepravdivě přisuzuje. Referování je podle Strawsona činnost, kterou provádějí lidé při používání jazykových výrazů. Podle Strawsona také věta není sama o sobě pravdivá ani nepravdivá. Pravdivé nebo nepravdivé může být až její užití v určitém kontextu (tedy tvrzení). Pomocí stejné věty lze vykonat v závislosti na tom, v jakém kontextu je užitá, v jednom případě pravdivé tvrzení, v dalším případě tvrzení nepravdivé. Pokud není splněno to, co věta presuponuje, nevykonáme žádné tvrzení. Věta sama o sobě je pouze něčím, co lze nějakým způsobem užívat, buď úspěšně nebo neúspěšně.⁵² Strawson se také dovolává běžné intuice uživatelů jazyka, které podporuje jeho nesouhlas s Russellovou představou o tom, že věta má skrytou logickou strukturu.⁵³

Další připomínky k teorii deskripcí přináší také Keith Donnellan. Donnellan zavádí rozlišení mezi atributivním a referenčním užitím deskripcí. Pokud je deskripce užitá atributivně, vypovídá o jakémkoliv osobě nebo předmětu, který splňuje vlastnost, kterou deskripce požaduje. Je-li deskripce užitá referenčně, může referovat k určitému individuu i tehdy, když toto individuum nesplňuje danou charakteristiku vyjádřenou v deskripci, dokonce i v případě, že tuto charakteristiku nesplňuje žádné individuum. Při referenčním použití deskripcí jde o to, aby mluvčí, který deskripci užívá, umožnil posluchačům vyčlenit osobu nebo předmět, o kterém hovoří. Referenční užití deskripcí je podle Donnellana jen jednou z možností, jak poukázat na nějakou osobu nebo předmět. Marvan říká, že pokud přijmeme Donnellanovo rozlišení, Russellova teorie deskripcí by se vztahovala jen na deskripce užité atributivně. Strawsonova teorie naopak atributivní užití deskripcí zcela opomíjí. Podle Strawsona by při použití deskriptivního výrazu šlo vždy výhradně o referenci ke konkrétnímu objektu, který bychom stejně dobře mohli vyčlenit i pomocí jiných jazykových prostředků. Kromě toho, Strawsonovo řešení postihuje jen některá referenční užití deskripcí v Donnellanově smyslu. Strawson totiž stejně jako Russell předpokládá, že deskripce může referovat pouze k individuu, které vyjádřenou deskriptivní charakteristiku skutečně splňuje. Splňování deskripcí však pro referenční použití deskripcí není nutné. Zamýšlený referent

⁵¹ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 41.

⁵² MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 42.

⁵³ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 42.

nemusí vyjádřené deskriptivní určení aktuálně splňovat, ale ve vhodném kontextu může být deskripce použita referenčně i v tom případě, že mluvčí, případně mluvčí i posluchač, nevěří, že referent deskriptivní charakteristiku splňuje.⁵⁴

1.5 Vlastní jména jako zkrácené deskripce

Co se vlastních jmen týče, zdá se, že Russell ztotožňuje význam jména s významem deskripce, kterou vlastní jméno zkracuje. Nicméně takové pojetí vlastních jmen není zcela bez problémů. Nezdá se, že by vlastní jméno bylo zkratkou za jedinou deskripci. S každým vlastním jménem lze spojit více takových deskripcí. Kterou z nich ale máme vybrat? Všechny mohou vystihnout to, co vlastní jméno označuje, stejně dobře, takže výběr jedné z nich by byl svévolný. Dalším problémem tohoto pojetí vlastních jmen je to, že lidé si s jedním vlastním jménem mohou spojovat různé deskripce a to jim nijak nebrání o nositeli jména komunikovat.⁵⁵

Řešení tohoto problému nabízí John Searle. Searle nesouhlasí s tím, že by vlastní jméno bylo přímočarou zkratkou za deskripci nebo přesně vymezenou skupinu deskripcí. Vlastní jméno pojímá spíše jak „věšák“, na který můžeme „pověsit“ blíže neurčený počet deskripcí. Tato teorie se označuje jako svazková teorie vlastních jmen. Pokud užíváme nějaké vlastní jméno, obvykle nijak neomezujeme to, jaká deskriptivní určení se mají spojovat s předmětem nebo osobou, o které chceme mluvit. Referování pomocí vlastního jména předpokládá, že jeho nositel má určité vlastnosti, které můžeme vyjádřit pomocí deskriptivních určení. Jazykový výraz v komunikaci funguje tak, že se účastníci rozhovoru shodnou na určitém počtu těchto deskriptivních určení. Nemusí se však nutně shodnout na všech deskriptivních určeních, které se řadí ke jménu. Deskriptivní určení referentu jsou potřebnou součástí komunikace. Abychom vyčlenili konkrétní individuum, vlastní jméno nemusí stačit. Více osob může mít stejné jméno, tudíž samotné jméno k vyčlenění konkrétního individua nestačí. Referent vlastního jména je podle Searla možné vymežit pomocí souboru disjunktivně spojených deskripcí. Například osobu Aristotela vyčleníme pomocí následujícího souboru deskripcí: „nejznámější žák Platóna“ nebo „autor spisu *O duši*“ nebo ...“ Individuum, které by nesplňovalo alespoň jednu vlastnost z tohoto souboru, by nemohlo být Aristotelem.⁵⁶

⁵⁴ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 45.

⁵⁵ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 48.

⁵⁶ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 50.
SEARLE, John. *Proper Names*. str. 172.

Soubor deskriptivních určení, které se pojí s vlastním jménem, není nějak přesně vymezen. Vlastní jména podle Searla nepoužíváme jako zkratky za konkrétní deskripce. Používáme je kvůli tomu, abychom nemuseli přesně určovat, jaké konkrétní deskriptivní charakteristiky vyčleňují objekt, ke kterému chceme referovat.⁵⁷ Searlovým pojetím vlastních jmen se budu podrobněji zabývat níže.

1.6 John Searle

John Searle ve svém článku o vlastních jménech řeší otázku zda vlastní jména mají smysl. Vychází z Fregeho problému informativnosti určitých tvrzení identity. Tvrzení „a = a“ má jinou kognitivní hodnotu než tvrzení „a = b“. Frege tento problém řeší tak, že „a“ a „b“ mají stejný referent, ale různé smysly. Podle Searla se takové řešení zdá vhodnější pokud „a“ a „b“ jsou buď nesynonymní definitivní deskripce nebo jde o definitivní deskripci a vlastní jméno, než když jsou obě vlastní jména. Jako příklad používá Searle tvrzení „Tullius je Tullius.“ a „Tullius je Cicero.“ První tvrzení je analytické. Bude pak druhé tvrzení syntetické? Bude-li druhé tvrzení syntetické, pak by každé jméno mělo mít odlišný smysl. Ale o vlastních jménech většinou nepřemýšlíme jako o něčem, co má smysl (například po způsobu predikátů). Druhé tvrzení nám ovšem podává informaci, kterou první tvrzení neobsahuje.⁵⁸

Budeme-li uvažovat možnost, že druhé tvrzení je také analytické (tedy pravdivé na základě samotných jazykových pravidel), lingvistická pravidla pro užití jména „Cicero“ a lingvistická pravidla pro užití jména „Tullius“ jsou taková, že obě jména referují ke stejnému objektu. Tak se zdá pravdivost tvrzení o identitě být stanovena pouze na základě odkazu na tato pravidla a tvrzení bude analytické. Smysl, ve kterém je tvrzení informativní ilustruje určité nahodilé fakty o slovech. Pravdivost tvrzení „Tullius je Tullius.“ a „Tullius je Cicero.“ u obou plyne z jazykových pravidel. Z této analýzy ale neplyne, že by druhá věta nemohla být použita k vytvoření syntetického tvrzení. (Některá tvrzení o identitě, která obsahují dvě jména jsou vlastně syntetická.)⁵⁹

⁵⁷ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 50.

SEARLE, John. *Proper Names*. str. 172 .

⁵⁸ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 166.

⁵⁹ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 167.

Searle zkoumá teorii vlastních jmen, která tvrdí, že vlastní jména jsou užívána pouze k referování, mají tedy referenci, ale nemají smysl. Vlastní jména se učíme užívat tak, že je identifikován konkrétní objekt. Tomu, koho učíme užívat vlastní jméno, vysvětlíme (předpokládáme, že rozumí obecným konvencím, které se týkají vlastních jmen), že toto jméno je jméno daného objektu. Pokud náš žák nezná jiné vlastní jméno objektu, lze objekt pouze identifikovat ostenzí nebo deskripcí. V obou případech identifikujeme objekt na základě jeho vlastností. Zdá se, že pravidla pro vlastní jména budou nějak svázána s určitými vlastnostmi objektu tak, že jméno bude mít smysl stejně tak jako referenci.⁶⁰

Searle říká, že je třeba zastavit se u toho, co znamená říci, že nějaký objekt neexistuje. Je tvrzení, že určitý objekt neexistuje to samé jako tvrdit, že jméno daného objektu nic neoznačuje? Tím, že objekt neexistuje, ale můžeme myslet něco jiného než to, že jméno daného objektu nic neoznačuje. Například o Kerberovi nebo Diovi říkáme, že ani jeden neexistoval, ale nemyslíme tím, že žádný objekt nikdy nenesl tato jména (pouze určité druhy objektů nikdy neexistovaly a nenesly tato jména). Pak by se mohlo zdát, že vlastní jména mají nutně smysl, ale referenci mají pouze nahodile.⁶¹

Vlastní jména se začínají ukazovat jako zkrácené a pravděpodobně vágní deskripce. Napřed je ale třeba zeptat se, co je vlastně smysl jména. Pokud by vlastní jméno bylo zkratkou za deskripci, pak by mělo být možné prezentovat deskripci na místě vlastního jména. Pokoušíme-li se prezentovat kompletní deskripci objektu jako smysl vlastního jména, vyplynou z toho prapodivné důsledky. Každé pravdivé tvrzení o objektu, ve kterém by bylo jméno na místě podmětu by bylo analytické a každé takové nepravdivé tvrzení by obsahovalo spor. Význam jména by se měnil pokaždé, kdy by došlo k nějaké celkové změně u daného objektu. Jména by také měla různý význam pro různé mluvčí. Pokud se začneme ptát na nutné a postačující podmínky pro užití vlastního jména, na první pohled budou prosté: objekt musí být identický s objektem, který je originálně pojmenovaný daným jménem. Smysl jména by se pak skládal z tvrzení nebo množiny tvrzení obsahujících charakteristické vlastnosti, které utváří výše zmíněnou identitu.⁶²

Pak by věta „Toto je Aristoteles.“ mohla znamenat totéž co „Tento objekt je časoprostorově kontinuální s objektem původně pojmenovaným „Aristoteles“. Ale to se jeví jako nepostačující; síla výrazu „Aristoteles“ je větší než síla výrazu „identický s objektem

⁶⁰ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 168.

⁶¹ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 169.

pojmenovaným Aristoteles“. „Aristoteles“ zde referuje k určitému objektu, který je pojmenován „Aristoteles“, ne k jakémukoli Aristotelovi. Výraz „je pojmenovaný Aristoteles“ je univerzální termín, „Aristoteles“ je vlastní jméno. Nejde nám tedy o identitu daného objektu s nějakým objektem pojmenovaným „Aristoteles“, ale spíše o jeho identitu s Aristotelem. Ta bude tvořit nutné a postačující podmínky pro pravdivost tvrzení „Toto je Aristoteles.“⁶³

Vlastní jména mají v jazyce jedinečnou funkci. Většinou je užíváme k referování k určitým objektům. K tomu samozřejmě můžeme použít i jiné výrazy, jako jsou demonstrativy nebo definitní deskripce. Vlastní jména ale referují bez předpokladu nějakých zvláštních kontextuálních podmínek doprovázejících vyslovení výrazu a bez jakéhokoli specifikování vlastností daného objektu, ke kterému referují. Například „Walter Scott“ referuje ke stejnému objektu jako „autor Waverley“, ale termín „Walter Scott“ nespécifikuje žádnou z vlastností daného objektu. Na rozdíl od toho termín „autor Waverley“ referuje pouze v případě, že specifikuje určité vlastnosti.⁶⁴

Lze říci, že referenční užití vlastních jmen i definitních deskripcí předpokládá existenci jednoho a jediného objektu, ke kterému referují. Ale jak je utvořena reference vlastního jména? Jak je ustanoveno spojení mezi jménem a objektem? Podle Searla vlastní jména obvykle nespécifikují jakékoliv vlastnosti, ale jejich referenční použití předpokládá, že objekt ke kterému referují má určité vlastnosti. Pokud bychom požádali uživatele jména „Aristoteles“, aby nám řekli, co považují za určité základní a zásadní fakty o Aristotelovi, dostaneme množinu jedinečně referujících deskriptivních tvrzení. Deskriptivní síla věty „Toto je Aristoteles.“ je tvrdit, že nutné, ale blíže neurčené množství deskriptivních tvrzení je pravdivé o daném objektu. Tedy referenční užití jména „Aristoteles“ předpokládá existenci objektu, pro který je nutné (ale blíže neurčené) množství daných deskriptivních tvrzení pravdivé.⁶⁵

Tedy použít vlastní jméno referenčně znamená předpokládat pravdivost určitého počtu jedinečně referujících deskriptivních tvrzení, ale není obvyklé taková tvrzení specifikovat, případně dokonce určovat o jaká tvrzení jde. Pokud jde o otázku, co utváří kritéria pro použití jména „Aristoteles“, pak jsou to uživatelé jazyka, kteří více či méně náhodně rozhodnou o

⁶² SEARLE, John. *Proper Names*. str. 170.

⁶³ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 170.

⁶⁴ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 171.

⁶⁵ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 171.

tom, jakými kritérii se použití jména bude řídit. Ptát se na kritéria pro použití jména „Aristoteles“ je totéž jako ptát se formálním způsobem na to, co je to Aristoteles. Otázka „Co to je Aristoteles?“ je pokládána materiální způsobem, otázka „Jaká kritéria jsou pro použití jména „Aristoteles?“ je pokládána formálním způsobem.⁶⁶

Jméno by se pak ale stalo zbytečným, protože by bylo logicky ekvivalentní k množině deskripcí. Potom bychom byli schopni referovat k objektu pouze tak, že bychom ho popisovali. Ale podstatnou vlastností jmen je právě to, že nám umožňují vyhnout se popisování. Jedinečnost a ohromná pragmatická výhoda vlastních jmen spočívá v tom, že nám umožňuje referovat k objektům aniž bychom museli shromažďovat požadavky a dojít k souhlasu o tom, jaké deskriptivní charakteristiky přesně vytváří identitu objektu. Funkce vlastních jmen tedy není stejná jako u deskripcí, fungují spíše jako věšák, na který věšíme deskripce. Nedostatek kritérií pro vlastní jména je nutná podmínka pro izolaci referenční funkce jazyka od popisující funkce jazyka. Pomocí deskripcí referujeme k objektům pouze za cenu, že musíme specifikovat podmínky identity pokaždé, když je určována reference. Předpokládejme, že nebudeme k referování používat jméno „Aristoteles“ a použijeme například deskripci „učitel Alexandra Velikého“. Pak by bylo nutnou pravdou, že člověk, ke kterému referujeme, je učitel Alexandra Velikého. Ale to, že se Aristoteles věnoval pedagogice, je nahodilý fakt. Ale nutným faktem je, že Aristoteles má inkluzivní disjunkci vlastností, které mu jsou společně připisovány. Každé individuum, které nemá přinejmenším nějakou z těchto vlastností, by nebylo Aristotelem.⁶⁷

Nyní můžeme podle Searla vysvětlit proč termín „Aristoteles“ má referenci, ale nic nepopisuje a přesto tvrzení „Aristoteles neexistoval“ neříká více než že termín „Aristoteles“ nikdy nebyl používán k referování k nějakému objektu. Toto tvrzení říká, že postačující množství konvenčních předpokladů, deskriptivních tvrzení nebo referenčních užití termínu „Aristoteles“ je nepravdivé. Pokud ptát se na smysl jména znamená totéž, co dotaz, zda jsou vlastní jména logicky spojena s vlastnostmi objektu, ke kterému referují, pak je odpověď na ni kladná. Vrátime-li se k původnímu problému tvrzení o identitě (konkrétně „Tullius je Cicero“), pak by naše tvrzení bylo pro většinu lidí analytické. S každým jménem jsou totiž spojeny stejné deskriptivní předpoklady. Pokud jsou ale tyto deskriptivní předpoklady rozdílné, pak lze vytvořit syntetické tvrzení.⁶⁸

⁶⁶ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 171.

⁶⁷ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 172.

⁶⁸ SEARLE, John. *Proper Names*. str. 173.

Searle považuje vlastní jména podobně jako Russell za zkrácené definitní deskripce. Nesouhlasí však s tím, že by vlastní jméno mělo být zkratkou za jedinou definitní deskripci. Ve svém článku poukazuje na důsledky, které takové pojetí vlastního jména má. Vlastní jména poskytují uživateli jazyka velkou pragmatickou výhodu, umožňují referovat k určitým objektům, aniž by bylo nutné specifikovat vlastnosti daného objektu. Vlastní jména Searle považuje za zkratky za blíže nespecifikované množství jednotlivých deskriptivních určení, které se pojí s referentem jména. U vlastních jmen je díky nedostatku přesně daných kritérií pro jejich užití izolována referenční funkce jazyka od funkce popisující. Se jménem se pojí inkluzivní disjunkce určitých vlastností a je nutné, aby alespoň jejich převážnou většinu jméno splňovalo.

1.7 Shrnutí

Výše jsou představeny určité zásadní koncepce, které se zabývají problematikou vlastních jmen. Každá z nich obnáší určité výhody, nevyhýbá se však některým problémům, na které bylo v průběhu zkoumání této problematiky poukazováno. Millova koncepce je nejstarší a nejlépe prozkoumaná, na první pohled se zdá, že odpovídá běžným intuicím, nyní je však již považována za překonanou. Mill rozlišuje jména na konotativní a nekonotativní. Konotativní jméno označuje objekt a implikuje (konotuje) atribut objektu. Nekonotativní jméno označuje buď pouze objekt, nebo pouze atribut. Individuální (singulární) jména mohou být konotativní i nekonotativní. Konotativní individuální jména označují jedinečný objekt (např. „současný ministerský předseda“), dnes bychom o nich mluvili jako o definitních deskripcích. Individuálními jmény jsou také vlastní jména, která postrádají konotaci a slouží jen k označení objektu. Vlastní jméno je podle Milla pouze značka bez významu, která slouží k tomu, aby mluvčímu umožnila odlišit dané individuum. Pojmenování konkrétního objektu přirovnává Mill k tomu, co provádí zloděj, který si ve městě, kde všechny domy mají stejný vzhled, označí určitý dům křídou. Zlodějova značka o domu nic neříká, je zde jen kvůli tomu, aby mohla odlišit konkrétní dům od jiných domů.

Millův názor, že vlastní jména pouze označují konkrétní objekty, však s sebou nese určité problémy. Pokud chceme mluvit o neexistujících objektech jako je např. Pegas, dostaneme se do potíží, protože nenalzáme objekt, který by se vztahoval ke jménu. Další problém představují také určitá tvrzení o identitě, která obsahují vlastní jména. (Podle Milla se tvrzení vždy týkají objektů, které jméno označuje. Tvrzení označují vztah mezi objekty a ne mezi jmény objektů.) Pokud máme tvrzení identity, které obsahuje dvě různá jména

označující stejný objekt, bylo by toto tvrzení o identitě objektu se sebou samým a tvrzení typu „ $a = a$ “ by mělo stejnou hodnotu jako tvrzení typu „ $a = b$ “. Přesto však taková tvrzení leckdy zprostředkovávají zcela novou informaci. Podle Millovy teorie by měla být vlastní jména, která označují stejný objekt, vzájemně zaměnitelná v každé větě, aniž by se změnila její pravdivostní hodnota. Vlastní jména by také měla být ve větách zaměnitelná tak, že věta by pokaždé vyjadřovala stejnou propozici. To však není vždy možné, zvláště ve větách, ke kterým mluvčí zaujímá nějaký postoj.

Obecně je Millův názor považován za příliš přímočarý. Problémy, které se vyskytují v rámci jeho teorie o jménech se zdají lépe řešitelné pokud vlastnímu jménu navrátíme význam, spojíme s ním nějaké deskriptivní určení. Deskriptivistický pohled na vlastní jména vystřídal jeho „naivní“ teorii jmen a dlouhou dobu byl dominantní teorií. Ve druhé polovině dvacátého století se však mnozí autoři navrací k takovému pohledu na vlastní jména, který je velmi podobný Millově názoru.

Z problému tvrzení o identitě vychází Gottlob Frege a zavádí u singulárních termínů rozlišení dvou aspektů významu. Termín má podle Fregeho význam (*Bedeutung*) a smysl (*Sinn*). Významem termínu je objekt, který je označován. Smysl termínu ukazuje způsob danosti objektu. Tvrzení identity chápe Frege jako vztah mezi jmény, tedy jako vztah mezi jazykovými objekty. Informativnost určitých tvrzení o identitě spočívá v tom, že jména mají stejnou denotaci, ale liší se jejich smysl. Například v tvrzení „Jitřenka je Večernice.“ obě jména označují stejný objekt (planetu Venuši), ale jméno „Jitřenka“ nám tento objekt udává jako „nejjasnější hvězdu viditelnou na ranní obloze“ a jméno „Večernice“ ukazuje tento objekt jako „nejjasnější hvězdu viditelnou na večerní obloze“. Rozlišení mezi smyslem a významem také řeší problém zaměnitelnosti jmen se stejnou denotací v tzv. nepřímých kontextech (propoziční postoje, nepřímá řeč). Zde jméno funguje jiným způsobem než v přímých kontextech. Jméno v těchto případech neoznačuje svůj denotát, ale svůj smysl. V nepřímých kontextech tedy jméno neoznačuje stejný denotát, jelikož smysly jmen se liší a jednotlivá jména nelze libovolně zaměňovat. Co se týče jmen neexistujících objektů, díky rozlišení na smysl a význam mají taková jména vždy nějaký obsah. Každé jméno má určitý smysl, ale ne každé jméno má denotaci. Každému termínu odpovídá určitý smysl a tomuto smyslu odpovídá určitý význam, obráceně to však neplatí.

Bertrand Russell rozlišuje mezi pravými vlastními jmény a vlastními jmény v běžném smyslu. Vlastní jména, tak jak je běžně užíváme, podle Russella ve skutečnosti žádná jména

nejsou. Jde pouze o zkratky za definitní deskripce. Pravá vlastní jména souvisí s Russellovou teorií poznání. Russell rozlišuje mezi „obeznámeností v bezprostředním smyslu“ (*acquaintance*) a mezi „vědění“ (*knowledge about*). Pokud jsme s objektem bezprostředně obeznámeni, jsme s ním v přímém kontaktu. To však není vždy možné a některé objekty poznáváme skrze významy označujících frází. Pravá (nebo logicky vlastní) jména jsou podle Russella pouze výrazy jako „toto“ a „tamto“, které aplikujeme na naše momentálně přítomná smyslová data.

Označující fráze podle Russella nemají význam samy o sobě, ale získávají ho až jako součást věty, ve které se vyskytují. Věty je třeba analyzovat správným způsobem, abychom se vyhnuli chybám. Na první pohled mají věty subjekt-predikátovou strukturu. Logická struktura vět je však podle Russella poněkud složitější. Vezmeme-li si jako příklad větu „Scott byl autor Waverley.“, analyzujeme ji následujícím způsobem: „jeden a jediný objekt napsal Waverley a Scott je s tímto objektem identický“. Označující fráze je tak rozložena na jednotlivé komponenty. Tato analýza ukazuje, že označující fráze nemá význam sama o sobě. V případě vlastních jmen budeme postupovat podobně jako u označujících frází, jelikož jsou vlastní jména zkratkami za deskripce.

Russellova teorie byla v průběhu zkoumání dané problematiky podrobena kritice. Strawson odmítl Russellův způsob analýzy deskripcí. Považuje deskripce za skutečně referující výrazy, které mohou identifikovat právě jedno individuum. Na věty Strawson nepohlíží na něco, co by bylo pravdivé nebo nepravdivé samo o sobě. Pravdivé (nebo nepravdivé) může být teprve užití věty v určitém kontextu. Například kdybychom za vlády Ludvíka XIV. tvrdili větu „Současný francouzský král je holohlavý.“, užili bychom větu pravdivě. Pokud tvrdíme takovou větu v současnosti, je její užití nepravdivé. Donnelan zavádí rozlišení mezi atributivním a referenčním užitím deskripcí. Pokud je deskripce užitá atributivně, vypovídá o jakémkoliv osobě nebo předmětu, který splňuje vlastnost, kterou deskripce požaduje. Je-li deskripce užitá referenčně, může referovat k určitému individuu i tehdy, když toto individuum nespĺňuje danou charakteristiku vyjádřenou v deskripci, dokonce i v případě, že tuto charakteristiku nespĺňuje žádné individuum. Při referenčním užití deskripcí jde o to, aby mluvčí, který deskripci užívá, umožnil posluchačům vyčlenit objekt, o kterém hovoří.

John Searle nesouhlasí s tím, že by vlastní jméno je zkratkou za jedinou definitní deskripci. Poukazuje na některé problémy, které nastanou když tak učiníme. Každé pravdivé

tvrzení, které by na místě podmětu obsahovalo vlastní jméno, by se stalo analytickým. Každé takové nepravdivé tvrzení by obsahovalo spor. Dále by se význam jména změnil pokaždé, kdy by se změnila atributy daného objektu. Vlastní jména většinou používáme k tomu, abychom referovali ke konkrétním objektům. K tomuto účelu lze použít i jiné výrazy (demonstrativy, definitní deskripce), jména však referují i bez přítomnosti zvláštního kontextu či bez nutnosti specifikovat vlastnosti daného objektu. Referenční užití vlastních jmen i definitních deskripcí předpokládá, že existuje jedinečný objekt, ke kterému referují. V případě definitních deskripcí je třeba specifikovat určité vlastnosti daného objektu. Vlastní jména fungují i bez určení vlastností objektu. Jejich referenční užití však předpokládá, že objekt, ke kterému referují, má určité vlastnosti. Každý jednotlivý mluvčí si může s daným objektem spojovat jako určující nějaké konkrétní vlastnosti, další mluvčí může považovat za určující jiné vlastnosti. Přesto jim však nic nebrání v tom, aby mohli o daném objektu mluvit. Searle říká, že jméno je spojené s blíže neurčeným svazkem vlastností, které jedinečně určují nositele jména. Jméno funguje jako „věšák“, na který mluvčí věší jednotlivé deskripce. K tomu, abychom referovali k nějakému objektu, je nutné aby objekt splňoval alespoň převážnou většinu deskripcí, které jsou s daným objektem spojeny.

V průběhu zkoumání problematiky jmen byl opuštěn pohled na jména jako na výrazy, které slouží pouze k označení objektu. Ukázalo se, že tento pohled s sebou nese problémy, které se v jeho rámci nedají vyřešit. Jméno tedy musí být něčím jiným než pouze označujícím výrazem. Jménu je tak připsán smysl, který je zprostředkován deskriptivními určeními. Jméno se stává zkratkou za deskripci, případně za svazek deskripcí. Jménu je upřen zvláštní status „značky“ a stává se něčím, co pouze *vypadá* jako skutečný singulární termín, pokud se budeme držet Russellovy koncepce. Případně je jméno chápáno jako výraz, který přináší značné pragmatické výhody, umožňuje nám totiž mluvit o objektu aniž bychom ho popisovali. Jeho význam je však dán blíže neurčenou množinou vlastností, kterou musí splňovat nějaký jedinečný objekt. Reference jména je zprostředkována skrze splnění specifických podmínek, které jsou dány deskripcemi. Alternativní pohled na vlastní jména, který využívá koncepci možných světů, přináší americký logik a filozof Saul Kripke. Jeho pojetím vlastních jmen se budu dále podrobněji zabývat.

2. KRIPKEHO KONCEPCE VLASTNÍCH JMEN

2.1 Kripkeho kritika deskriptivistické teorie vlastních jmen

Saul Kripke se přiklání spíše k millovskému pohledu na vlastní jména a je kritikem rozšířeného pojetí vlastních jmen jako zkratk za deskripce. Podrobně rozebírá jednotlivé teze deskriptivistické teorie a dochází k závěru, že teorie stojí na mylných základech.⁶⁹ Nabízí také alternativní pohled na vlastní jména, kterému se budeme věnovat níže.

Tradice moderní logiky odmítá Millovo pojetí vlastních jmen. Jména by měla být spíše zkratkami za definitní deskripce. Podle Fregeho taková deskripce udává smysl jména. Russell dále zastává názor, že jména, tak jak jsou běžně používána, vlastně nejsou skutečnými jmény (právě proto, že zkracují deskripce). Jediná skutečná jména, která existují v přirozeném jazyce jsou nejspíš demonstrativy jako „toto“ nebo „tamto“, které při určitých zvláštních příležitostech používáme k tomu, abychom referovali k objektu, se kterým jsme obeznámeni v Russellově smyslu. Podle Kripkeho bychom mohli na Russellovy názory pohlížet tak, že říká o jménech (tak jak se běžně užívají), že mají smysl. Měli bychom být schopni zadat takovou definitní deskripci, kdy referent jména bude objekt, který deskripci splňuje.⁷⁰

Podle Kripkeho základní problém každého názoru podobného Millově pohledu spočívá v tom, jak určit, co je vlastně referent jména. Deskriptivistická teorie na tento problém nabízí jasnou odpověď. Pokud je „Walter Scott“ zkratka za deskripci „autor Waverley“, pak kdokoliv je unikátně autorem Waverley, je referentem jména „Walter Scott“. Když nemáme deskriptivní obsah jména, jak potom používáme jména abychom referovali k věcem? Můžeme určovat referenci jmen ostenzivně, tak že ukážeme na určitou věc? Tímto způsobem se dostaneme k Russellově doktríně obeznámenosti. Ale běžná jména přece referují ke všem druhům lidí, i např. k Walteru Scottovi, na kterého zrovna nemůžeme ukázat. Zdá se, že reference je pak určena naší znalostí daných objektů. Referent jména určuje jako jedinečnou věc to, co o objektu víme. Dalším argumentem pro přijetí Fregova a Russellova pohledu by mohla být tvrzení o identitě. Může se stát, že objevíme, že dvě jména mají stejný referent, což vyjádříme tvrzením identity. Například vídáme na večerním nebi hvězdu a nazveme ji „Hesperus“. Hvězdu, kterou vídáme na ranním nebi nazveme „Fosforus“. Poté přijdeme na to, že nejde o hvězdu, ale o planetu Venuši a Hesperus a Fosforus označují

⁶⁹ V přednáškách, které vyšly pod názvem *Naming and Necessity*.

⁷⁰ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 27.

stejnou věc. To vyjádříme tvrzením „Hesperus je Fosforus“. Zde neříkáme o objektu nic víc, než že je se sebou identický. Je to něco, co jsme objevili. Přirozeně bychom řekli, že obsah tvrzení je ten, že hvězda, kterou vidíme večer, je hvězda, kterou vidíme ráno. Tak se dostáváme k významu daného tvrzení identity, skrze analýzu v termínech deskripcí. Také se lze ptát, zda má jméno nějakou referenci, když se ptáme, zda objekt tímto jménem pojmenovaný existoval. Zdá se přirozené říci, že to, na co se ptáme, je zda *objekt* existoval. Ve skutečnosti se ptáme na to, zda něco splňuje vlastnosti, které spojujeme se jménem.⁷¹

Kripke je toho názoru, že je zřejmé, že Fregův a Russellův pohled je mylný. Poznamenává, že když mluví o Fregově-Russellově pohledu, zahrnuje do toho pouze ty verze, které poskytují substantivní teorii reference jmen.⁷² Teorie Frega a Russella byla podrobena již dříve rozsáhlé kritice, ale podle Kripkeho názoru se kritikové sice vzdali její litery, ale zachovali její podstatu, tj. použili pojem svazkového konceptu. Problém spojený s Fregovou a Russellovou koncepcí si uvědomoval již sám Frege. Týká se nejednoznačnosti smyslu pravých vlastních jmen. Zmiňuje se o něm ve svém článku *O smyslu a významu*:

„U pravých vlastních jmen jako „Aristoteles“ se ovšem mohou mínění o smyslu rozcházet. Někdo by jím mohl mínit například toto: žák Platóna a učitel Alexandra Velikého. Kdo toto činí, spojuje s větou „Aristoteles pocházel ze Stageiry“ jiný smysl než ten, kdo by za smysl tohoto jména bral: ze Stageiry pocházející učitel Alexandra Velikého. Pokud význam zůstává týž, lze kolísání smyslu tolerovat, jakkoli je třeba vyhýbat se mu ve výstavbě dokazujících věd a v dokonalém jazyku ho vůbec nepřipouštět.“⁷³

Podle Frega je tedy v jazyce přítomna jakási nedokonalost nebo slabost; někdo může dát jménu „Aristoteles“ jeden smysl, další jiný. Nejde pouze o tuto záležitost, pokud bychom se zeptali konkrétního mluvčího, kterou deskripcí by byl ochoten nahradit jméno, nemuseli bychom dostat jasnou odpověď. Mluvčí může o objektu vědět mnoho věcí, ale uvědomuje si, že určitá zvláštní vlastnost identifikující daný objekt je pouze nahodilou vlastností objektu. Pokud „Aristoteles“ znamená „muž, který učil Alexandra Velikého“, pak by věta „Aristoteles byl učitelem Alexandra Velikého.“ byla tautologií. Což není pravda, tato věta vyjadřuje fakt, že Aristoteles byl učitelem Alexandra Velikého. Mohli bychom také zjistit, že tento fakt se nezakládá na pravdě. Tudíž „být učitelem Alexandra Velikého“ není součástí smyslu jména „Aristoteles“. Jako nejlepší řešení tohoto problému vypadá rozšíření počtu deskripcí, které

⁷¹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 28-29.

⁷² viz pozn. 5 na straně 29

spojujeme se jménem. Referent jména pak už nebude určen jedinou deskripcí, ale jejich svazkem či rodinou. Referentem jména bude jakýkoliv objekt, který splňuje dostatečný počet deskripcí se jménem spojený. Toto vylepšení nám ponechává výhody původní teorie a řeší předchozí problémy.⁷⁴

Na deskriptivistickou teorii jmen (ať už požaduje jedinou deskripci nebo svazek deskripcí) se můžeme dívat dvěma způsoby. Buď svazek deskripcí nebo jediná deskripce aktuálně zprostředkovává význam jména (tj. když někdo říká „Walter Scott“, myslí tím „muž takový a takový“), nebo deskripce žádným způsobem neudává význam jména, ale určuje jeho referenci (výraz „Walter Scott“ pak není synonymní s frází „muž takový a takový“, deskripce je použita k určení toho, ke komu mluvčí referuje, když říká „Walter Scott“). Kripke se domnívá, že pokud nebudeme připouštět, že tato teorie udává význam jména, zkomplikuje to řešení výše zmíněných problémů. Například analýza singulárních existenčních tvrzení (např. „Aristoteles neexistoval“) tak přestává záviset na obecné teorii významu jmen a to platí také o tvrzeních identity.⁷⁵

Případem kdy je reference *vyznačena* nějakou vlastností je například definice 100°C jako teploty, kdy se v nulové nadmořské výšce vaří voda, nebo definice jednoho metru jako délky tyče S v čase t_0 . K vyznačení reference jsou použity určité akcidentální vlastnosti, stejnou referenci bychom ale mohli zafixovat i skrze jiné vlastnosti. Uvědomujeme si rozdíl mezi výrazy „délka S v čase t_0 “ a „jeden metr“. Druhý výraz označuje určitou délku vždy, u prvního výrazu si můžeme představit, že v některých situacích by tyč mohla být kratší nebo delší. Nejde zde o rozpor, definice nám neříká že výrazy „jeden metr“ a „délka tyče S v čase t_0 “ jsou synonymní. Definice pouze určuje referenci výrazu „jeden metr“ tak, že navrhuje, že výraz „jeden metr“ bude označovat délku, která je aktuálně délkou S v čase t_0 . Takový rozdíl můžeme zavést také v případě jmen.⁷⁶

U Fregeho se vyskytuje určitá nejasnost. Kripke upozorňuje na to, že termín „mysl“ Frege používá tak, že může znamenat dvě různé věci. Fregeův *mysl* může být buď způsob, jak je určena reference konkrétního výrazu, nebo může být chápán jako význam výrazu. Dva Fregeovy *mysly* termínu „mysl“ odpovídají dvěma způsobům definice v běžné mluvě (definice, která pouze vyznačuje referenci a definice, která říká, že definovaný objekt je

⁷³ FREGE, Gottlob. *O smyslu a významu*. str. 37, pozn. 2.

⁷⁴ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 30-31.

⁷⁵ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 33.

⁷⁶ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 56.

synonymní s určitou charakteristikou). Měly by být opatrně rozlišovány. Obvykle se fregovský smysl interpretuje jako význam, který je třeba odlišit od fixování reference.⁷⁷

Kripkeho hlavní kritika míří na upravenou verzi deskriptivistické teorie, tj. na svazkovou teorii jmen. Ta se podle Kripkeho skládá z následujících šesti tezí:

1) Ke každému jménu existuje odpovídající svazek vlastností, rodina vlastností φ taková, že mluvčí A věří, že „ φ x“.

2) Jedna z vlastností nebo některé spojené vlastnosti jsou ty, o kterých mluvčí A věří, že vybírají jedinečně nějaké individuum. Tím není řečeno, že vybírají něco jedinečně, ale že A věří, že tak činí.

3) Jestliže většina, nebo převážná většina vlastností φ je splněna jedním jedinečným objektem y , pak je y referentem „x“. Referent „x“ je věcí uspokojující pokud ne všechny vlastnosti, tak alespoň jejich dostatečný počet. Vlastnosti nejsou rovnocenné, některé jsou pro určení reference důležitější, jiné jsou méně důležité.

4) Pokud vlastnostem neodpovídá jedinečný objekt, „x“ nereferuje.

5) Tvrzení „Jestliže x existuje, pak x má většinu φ .“ je mluvčímu známo a priori.

6) Tvrzení „Jestliže x existuje, pak x má většinu vlastností φ .“ vyjadřuje nutnou pravdu.

Tato teze nemusí být součástí teorie, pokud si někdo nemyslí, že svazek deskripcí je částí významu jména.

K teorii náleží ještě druhořadá teze o existenčních tvrzeních:

Tvrzení „Objekt existuje.“ znamená totéž co „Dostatečný počet vlastností φ je naplněn“.

Ještě je nutné, aby byla splněna podmínka C: v žádné úspěšné teorii nesmí být určení referentu kruhové. Vlastnosti, které používáme k identifikaci nesmí samy zahrnovat pojem reference takovým způsobem, že ho nakonec není možné eliminovat.⁷⁸ Rozbor jednotlivých tezí bude následovat níže.

Kripkeho využívá pro svoji teorii aparát možných světů, proto je třeba se o možných světech podrobněji zmínit. Základem koncepce možných světů je myšlenka inspirovaná Leibnizem, že náš (aktuální) svět je pouze jedním z mnoha možných světů. Základním prvkem modelu je množina možných světů, vůči kterým nabývají výroky pravdivostní hodnoty. V této množině vyčleňujeme aktuální svět. Význam výroku stejně jako jeho pravdivostní podmínky jsou ztotožněny s takovou množinou možných světů, které

⁷⁷ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 59, pozn. 22.

⁷⁸ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 64-68.

reprezentují daný výrok jako pravdivý. Výrok „je možné, že p “ je považován za pravdivý právě tehdy, když existuje možný svět w , ve kterém p platí. Výrok „je nutné, že p “ je pravdivý právě tehdy, když p platí ve všech možných světech. Tyto modely dále obsahují relaci dosažitelnosti, která spojuje prvky množiny možných světů, které si jsou v určitém požadovaném smyslu podobné a představují tak platnou alternativu vůči původnímu světu.⁷⁹ Na ontologický statut možných světů existují různé názory. Nejradikálnějším pohledem je extrémní realismus (představitelem tohoto pohledu je David Lewis). Možné světy jsou chápány jako stejně reálné jako náš svět. Jsou od sebe časoprostorově a kauzálně odděleny. Tento pohled není příliš uznáván. Další koncepci možných světů představuje umírněný realismus (aktualismus). Na možné světy je pohlíženo jako na abstraktní objekty zkonstruované z metafyzických prvků aktuálního světa, zpravidla platonisticky chápaných obecnin nebo propozic. Představitelem tohoto pohledu je Alvin Plantinga, který považuje možné světy za maximální konzistentní stavy věcí. Všechny stavy věcí existují, ale jen některé jsou realizovány. Protože jsou stavy věcí součástí aktuálního světa, je aktuální svět jediným skutečně existujícím objektem. Protiklad k realismu tvoří nominalismus, který chápe možné světy jako jazykové entity utvořené z výrazů určitého jazyka.⁸⁰

K nejasnostem ohledně podstaty reference vede podle Kripkeho nesprávné chápání a zaměňování pojmů jako je *a priori*, nutnost a analytičnost. Ty je třeba dále objasnit. Apriorní pravdy jsou definovány jako ty pravdy, které můžeme poznat nezávisle na zkušenosti. Kripke upozorňuje na skutečnost, že tato definice apriorních pravd obsahuje modalitu (předpokládáme, že *můžeme* poznávat nezávisle na zkušenosti): je tedy v nějakém smyslu *možné* poznávat nezávisle na zkušenosti. Někteří filozofové tuto modalitu obsaženou v definici *a priori* mění z *moci* na *mušet*. Jsou toho názoru, že pokud něco patří do sféry apriorní znalosti, pak by nemělo být možné zjistit tuto věc empiricky. Právě zde se podle Kripkeho vyskytuje chyba, která zůstává nepovšimnuta. Něco může patřit do oblasti takových tvrzení, která mohou být poznána *a priori*, ale stále to může být známo jednotlivým lidem na základě zkušenosti. Kripke uvádí následující příklad: Někdo, kdo pracuje s počítačem, ví že počítač může odpovědět na otázku, zda je takové a takové číslo prvočíslem. Nikdo nezjišťoval, zda jde o prvočíslo, ale počítač poskytl odpověď, že dané číslo je prvočíslo. Potom věříme, že dané číslo je prvočíslo. Věříme tomu na základě našich znalostí fyziky, konstrukce počítače a podobně. Nevěříme tomu na základě čistě apriorní evidence, ale na

⁷⁹ MARVAN, Tomáš. HVORECKÝ, Juraj. *Základní pojmy filosofie jazyka a mysli*. str. 182.

⁸⁰ MARVAN, Tomáš. HVORECKÝ, Juraj. *Základní pojmy filosofie jazyka a mysli*. str. 184-185.

základě evidence a posteriori. Někomu to ovšem může být známo a priori (pokud provedl potřebné výpočty). Tedy „může být známo a priori“ neznamená „musí být známo a priori“.⁸¹

Dalším pojmem, ohledně kterého panují nejasnosti, je pojem nutnosti. Pojem nutnosti se někdy používá epistemologicky a může pak znamenat totéž co a priori. Někdy se tento pojem také používá fyzikálně, když rozlišujeme mezi fyzikální a logickou nutností. Kripke se ve své práci zabývá metafyzickou koncepcí nutnosti. Ptáme-li se, zda by něco mohlo být pravdivé nebo nepravdivé, zjistíme, že pokud je něco nepravdivé, obvykle to není pravdivé nutně. Pokud je něco pravdivé, je možné, že by to mohlo být jinak? Pokud odpovíme, že by svět mohl být jinak než je, vyjadřujeme nahodilý fakt. Pokud odpovíme, že svět by nemohl být jinak, jde zde o nutný fakt o světě. To ale nemá nic společného s něčí znalostí o něčem. Termíny „nutné“ a „a priori“ obvykle nejsou synonymní. A priori zahrnuje jinou modalitu než nutnost. Často jsou však spolu spojovány, případně ztotožňovány. K tomuto názoru podle Kripkeho vedou dva hlavní důvody. Uvažujeme, že pokud něco není pravdivé pouze v aktuálním světě, ale také ve všech možných světech, pak bychom právě skrze to, že daná věc prochází skrze všechny možné světy v našich hlavách, bychom měli být schopni postřehnout, jestliže je tvrzení nutné, že je nutné a tak to vědět a priori. Obvykle to ale takto provést nemůžeme. Dále uvažujeme, že pokud je něco známo a priori, musí to být nutné, protože to víme, aniž bychom to museli zjišťovat skrze zkoumání světa. Je ale důležité si uvědomit, že jde o různé pojmy.⁸² Dále je také dobré si uvědomit, že nutnost nemusí nijak souviset s jistotou. To, co je nutné, nemusí být nutně jisté.

Dalším termínem, který může způsobovat nejasnosti, je termín „analytický“. Analytické tvrzení je pravdivé skrze svůj význam. Příkladem analytického tvrzení je tvrzení „Staří mládenci jsou neženatí.“ Kripke navrhuje, abychom považovali analytické tvrzení za pravdivé skrze jeho význam a pravdivé ve všech možných světech skrze jeho význam. Pak to, co je analyticky pravdivé, bude také nutné a a priori.⁸³

Problémy také způsobují úvahy o tom, zda můžeme říci o nějaké věci, že má nahodilé nebo nutné vlastnosti. Případně to, že vlastnosti dělíme na nahodilé a nutné. Je to pouze tvrzení nebo stav věcí, že něco může být buď nutné nebo nahodilé. Zda má nějaká jednotlivá věc nějakou vlastnost nutně nebo nahodile, závisí na způsobu, jak je popisována. To má pravděpodobně těsnou souvislost s názorem, že k jednotlivým věcem referujeme skrze

⁸¹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 34-35.

⁸² KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 37-38.

deskripce. Kripke pro ilustraci uvádí následující příklad: Bylo nutné nebo nahodilé, že Nixon vyhrál volby? Pokud o něm mluvíme jako o „Nixonovi“, pak vítězství ve volbách bude jeho nahodilou vlastností („Nixon“ neznamena „muž, který vyhrál volby tehdy a tehdy“). Jestliže ale označíme Nixona jako „muže, který vyhrál volby v roce 1968“, pak bude nutnou pravdou, že muž, který vyhrál volby v roce 1968, vyhrál volby v roce 1968. Nahodilost nebo nutnost vlastností Nixona závisí na tom, jak o něm mluvíme. Podobně je tomu i s otázkou, zda má objekt stejné vlastnosti ve všech možných světech. To záleží ne na samotném objektu, ale na tom, jak ho popisujeme.⁸⁴

Vyskytují se názory, že pojem nutnosti za sebou má určitý druh intuice: o některých věcech lze myslet, že by mohly být jinak, o jiných věcech zase nemyslíme, že by byly jinak. Některé vlastnosti tedy budou nahodilé, jiné zase nutné. Kripke nesouhlasí s tím, že by existoval takový zásadní rozdíl. Tento dojem je výsledek nepochopení skutečnosti, že ke stejné věci lze referovat mnoha způsoby. Vlastnost nelze označit za nutnou nebo nahodilou vzhledem k objektu nezávisle na jeho popisu.⁸⁵

Kripke ve své teorii využívá koncepci možných světů. Mnohé nejasnosti jsou podle něj způsobeny nesprávnou představou o tom, jak jsou možné světy dány. To se týká hlavně problému esenciálních vlastností a identifikace napříč možnými světy. Problém je, jak zjistíme, zda individuum v našem světě a individuum v jiném možném světě je to samé individuum. Je třeba zadat určité kritérium identity, to s sebou ale nese značné obtíže. Obvyklé je hledat individua v jiných možných světech skrze jejich vlastnosti. Často však dojde k tomu, že podmínky identity jsou kruhové. Tento problém souvisí s nesprávným pojetím koncepce možného světa. Existují názory, že možné světy jsou něco podobného jako jiné země, na které se díváme jako průzkumníci. Individuum se pak může nebo nemusí přesunout do jiného možného světa, ale jsou dány jeho vlastnosti. Tato představa je ale mylná. Možný svět je dán deskriptivními podmínkami, které s ním spojujeme. Možný svět je předem stanovován, neobjevujeme ho jako průzkumníci objevují cizí země. Možné světy jsou navrhovány.⁸⁶

Možné světy není nutné popisovat čistě kvalitativně. Pokud bychom to dělali, nemohli bychom říci. „Předpokládejme, že Nixon prohrál volby.“ Místo toho bychom museli říci něco

⁸³ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 39.

⁸⁴ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 40.

⁸⁵ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 41.

⁸⁶ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 43-44.

takového: „Předpokládejme, že muž, který má psa jménem Checkers a kdo vypadá skoro jako vtělení Davida Frye, je v určitém možném světě a prohrál volby.“ Bude pak podobnost toho muže dostatečná, aby mohl být identifikován s Nixonem? Ale tento požadavek není nutný, takhle totiž o kontrafaktuálních situacích obvykle nepřemýšlíme. Pouze řekneme:

„Předpokládáme, že tento muž prohrál volby.“ Máme dáno, že možný svět obsahuje tohoto muže a že v tomto světě prohrál volby. Můžeme ukázat na tohoto člověka a ptát se, co se *s ním* mohlo stát. Obvyklý pojem kritéria identity napříč možnými světy požaduje zadání čistě kvalitativních a nutných podmínek pro to, aby nějaké individuum bylo Nixonem. Kripke však tvrdí, že tyto podmínky nemusíme najít *předtím* než se můžeme zeptat co se Nixonem mohlo stát. Můžeme prostě uvažovat Nixona a ptát se, co by se s ním za různých okolností mohlo stát.⁸⁷ Sklon požadovat čistě kvalitativní popisy kontrafaktuálních situací vychází podle Kripkeho z nesprávného chápání vztahu mezi apriorností a nutností. Pokud ztotožňujeme apriornost s nutností (a myslíme si, že objekty jsou pojmenovávány skrze významy jedinečně identifikujících vlastností), pak lze snadno dojít k názoru, že vlastnosti užívané k identifikaci objektu, které jsou známy a priori, musí být užívány k identifikaci objektu ve všech možných světech. Věci ale *nehledáme* v kontrafaktuálních situacích. Ty jsou navrhovány, stanovovány. Možné světy také nemusí být dány čistě kvalitativně.⁸⁸

Chceme-li identifikovat objekt napříč možnými světy, lze ho definovat jako množinu vlastností nebo podmnožinu esenciálních vlastností. Ale ptáme se přece co by se mohlo stát s konkrétní věcí, mluvíme *o ní*. Nemusíme ji tedy dodatečně identifikovat. Některé vlastnosti daného objektu pro něj sice mohou být esenciální, ale tyto vlastnosti nepoužíváme k identifikování objektu v jiném možném světě. Nepostupujeme tedy od možných světů přes kritéria identity k objektům, ale začínáme s objekty, které máme a můžeme je identifikovat v aktuálním světě. Pak se lze ptát, zda určité věci o objektech mohly být pravdivé.⁸⁹

Pojem identity napříč možnými světy souvisí s tím, co Kripke označuje jako rigidní designátory. Rigidní designátory označují stejnou věc v každém možném světě kde se daná věc vyskytuje. V jejich případě je identifikace napříč možnými světy neproblematická. U nerigidních (akcidentálních) designátorů tomu tak není. Této otázce se budeme podrobněji věnovat níže.

⁸⁷ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 46-47.

⁸⁸ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 49-50.

⁸⁹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str.52-53.

Nyní se vrátíme k šesti tezím svazkové teorie, proti nimž se Kripke snaží argumentovat. První teze („Každému jménu nebo označení výrazu „x“ odpovídá svazek vlastností φ x takový, že mluvčí A věří, že „ φ x.“) je neproblematická, jelikož jde pouze o definici. Co se týče druhé teze („Jedna z vlastností nebo některé spojené vlastnosti jsou ty, o kterých mluvčí A věří, že vybírají jedinečně nějaké individuum.“), Kripke uvádí protipříklad, který ji vyvrací jako nepravdivou. Uvažujme, že referujeme k fyzikovi Richardovi Feynmanovi. Člověk, který o něm má jen mlhavé povědomí a nemá žádné konkrétní znalosti, přesto může stále jméno „Feynman“ používat. Pokud se ho budeme na Feynmana ptát, odpoví nám nejspíše takto: „Byl to fyzik nebo podobně.“ Nemyslí si, že takový vágní popis vybírá něco jedinečně. Přesto stále používá jméno „Feynman“ jako jméno pro Feynmana.⁹⁰

Třetí teze („Jestliže většina vlastností φ , nebo jejich převážná většina, je splněna jedním jedinečným objektem y, pak y je referent „x.“) je také vyvrácena. Kripke zde uvádí tento protipříklad: Předpokládejme, že někdo řekne, že Gödel je muž, který dokázal neúplnost aritmetiky. Mluvčí má o Gödelovi dobré znalosti a je schopen podat nezávislou zprávu o teorému neúplnosti, který připisuje Gödelovi. O Gödelovi ví většina lidí pouze to, že objevil neúplnost aritmetiky. Z toho však neplyne, že kdokoliv objevil neúplnost aritmetiky, je referent jména „Gödel“. Představme si situaci, že by Gödel nebyl ve skutečnosti autorem tohoto teorému. Ve skutečnosti neúplnost aritmetiky dokázal muž jménem „Schmidt“, který za záhadných okolností zemřel ve Vídni. Jeho přítel Gödel se nějakým způsobem dostal k jeho rukopisu a tak byl důkaz připsán Gödelovi. Pak bychom, pokud mluvíme o Gödelovi ve skutečnosti referovali ke Schmidtovi, protože Schmidt je jedinečný objekt, který splňuje deskripci „muž, který objevil neúplnost aritmetiky“. Splňuje-li nějaký objekt požadované vlastnosti φ , nemusí to znamenat, že je to referent jména.⁹¹

Čtvrtá teze („Jestliže vlastnostem neodpovídá jedinečný objekt, „x“ nereferuje.“) je také vyvrácena. Jako v příkladu s Feynmanem nemusí vlastnost odpovídat jedinečnému objektu. Nebo se může stát, že žádný objekt nespĺňuje většinu, nebo dokonce žádnou z vlastností φ . Předpokládejme, že neúplnost aritmetiky nikdo neobjevil. Důkaz se nejspíše záhadným způsobem objevil na papíře. A Gödel byl šťastnou náhodou zrovna poblíž. Dále předpokládejme, že je aritmetika kompletní. Nemohl by vzniknout správný důkaz. Drobná

⁹⁰ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 82.

⁹¹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 83-84.

chyba v důkazu zůstala nepovšimnuta. Tohoto důkazu se zmocnil Gödel a je mu připisován. Ačkoliv tedy podmínky nejsou splněny jedinečným objektem, jméno může stále referovat.⁹²

Pátá teze („Tvrzení „Jestliže x existuje, pak má většinu vlastností φ .“ je mluvčímu známo a priori.“) odráží to, že mluvčí rozumí teorii. V případě, že by se předchozí teze staly pravdivými, typický mluvčí ví a priori, že pravdivé jsou, tak jak požaduje teorie. Myslíme si, že naše přesvědčení o Gödelovi je ve skutečnosti správné a příběh o Schmidtovi je pouze fikce. Ale to, že něčemu věříme těžko vytváří apriorní znalost.⁹³

Šestá teze („Tvrzení „Jestliže x existuje, pak má x většinu vlastností φ .“ vyjadřuje nutnou pravdu.“) je také nesprávná. Například se jménem „Hitler“ můžeme spojovat vlastnosti že tento muž byl zlý, že se podílel na hrůzných zločinech a dále. Hitler však tyto vlastnosti nemusel mít nutně, nemusel se nikdy dostat k moci, mohl všechny své dny poklidně strávit v Linci... Kdyby tomu tak bylo, neřekli bychom že pak by tento muž už nebyl Hitler. Používáme jméno „Hitler“ právě jako jméno konkrétního člověka.⁹⁴

2.2 Vlastní jména jako rigidní designátory

Kripke kromě kritiky deskriptivistického pojetí vlastních jmen nabízí také alternativní pohled na vlastní jména. Kripke zastává názor, že vlastní jména jsou rigidní designátory. Rigidní designátor označuje stejný objekt ve všech možných světech, kde se daný objekt vyskytuje. Designátor je společný termín pro jména a deskripce. K odlišení rigidních designátorů od nerigidních designátorů lze použít následující test: „Ačkoliv někdo jiný než prezident Spojených států v roce 1970 mohl být prezidentem Spojených států v roce 1970, nikdo jiný než Nixon by nemohl být Nixon.“ Výraz „prezident Spojených států v roce 1970“ označuje určitého člověka (Nixona), ale prezidentem Spojených států v roce 1970 mohl být někdo jiný než Nixon. Tedy designátor „prezident Spojených států v roce 1970“ není rigidní designátor. Vlastní jména jsou rigidní designátory z toho důvodu, že ačkoliv konkrétní člověk

⁹² KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 86-87.

⁹³ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 86.

⁹⁴ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 75.

(Nixon) nemusel být prezidentem Spojených států, nemohlo by se stát, že by Nixon nebyl Nixonem. Mohlo by se však stát, že by se nejmenoval Nixon.⁹⁵

Součástí významu vlastních jmen není nějaký deskriptivní obsah, ať už jde o jedinou deskripci nebo o jejich svazek. Deskripce sice netvoří význam jména, ale může být použita k *zafixování* reference. Pokud by jméno znamenalo totéž co deskripce nebo svazek deskripcí, nebylo by už rigidním designátorem. Například použijeme-li pro Aristotela definici „Aristoteles je největší Platónův žák“, bude jméno „Aristoteles“ znamenat „největší Platónův žák“. V jiném možném světě však tento muž nemusel studovat u Platóna a pak by měl být Aristoteles někdo jiný. Pokud ale použijeme deskripci „největší Platónův žák“ pouze k zafixování referentu, pak tento konkrétní člověk bude referent jména „Aristoteles“ ve všech možných světech. Deskripce je zde užita k tomu, abychom vybrali muže, ke kterému zamýšlíme referovat. Ale když uvažujeme kontrafaktuální situace, kdy předpokládáme, že Aristoteles nikdy nezačal s filozofií, nemusíme tím myslet že „muž, který studoval u Platóna, a učil Alexandra Velikého, a napsal toto a toto dílo, nikdy nezačal s filozofií“. Stačí nám pouze říci „předpokládejme, že *tento muž* nikdy nezačal s filozofií“.⁹⁶

V některých případech je reference jména skutečně zafixována skrze deskripci. Pokud někdo poprvé vidí nebeské těleso Hesperus, může zafixovat referenci tím, že si řekne, že bude používat jméno „Hesperus“ jako jméno konkrétního nebeského tělesa, které je v určité pozici na obloze. Reference jména „Hesperus“ je zde zafixována určitou pozicí na obloze. Z toho ale neplyne, že se „taková a taková pozice na obloze“ stane součástí jména „Hesperus“. Mohlo by se stát, že Hesperus by byl umístěn (třeba po zásahu komety) někde jinde, ale nemůže se stát, že by Hesperus nebyl Hesperus. „Hesperus“ rigidně označuje konkrétní nebeské těleso, zatímco výraz „nebeské těleso v určité pozici“ nic rigidně neoznačuje. Tuto pozici mohlo mít jiné těleso, nebo dokonce vůbec žádné. Nemohlo by se však stát, že by jiné těleso mohlo být Hesperus. Mohlo by se však Hesperus jmenovat.⁹⁷

Dostáváme se k otázce, jak je zprostředkována reference jména. Pokud bychom zastávali deskriptivistickou teorii, budeme při pojmenování objektu postupovat nejspíše takto: Chceme pojmenovat objekt, uvažujeme tedy o nějakém způsobu, jak ho jedinečně popsat. Například chceme-li pojmenovat Cicera, řekneme si, že termínem „Cicero“ budeme myslet muže, který odsoudil Catilina, a taková bude reference termínu „Cicero“. Takto to ale

⁹⁵ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 48-49.

⁹⁶ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 57.

můžeme udělat pouze výjimečně. Podobný případ je výše uvedené pojmenování nebeského tělesa. Dalším příkladem je použití jména „Jack Rozparovač“. Londýnská policie používá toto jméno tak, aby referovala k člověku (ať už je to kdokoliv), který spáchal všechny tyto vraždy, nebo alespoň většinu z nich. V tomto případě je skutečně reference jména dána skrze deskripci. Vrátime-li se k pojmenování Cicera, většina lidí si s ním spojuje pouze neurčitou deskripci „slavný římský řečník“. To určitě nevybírání nějaký jedinečný objekt, přesto však lze referovat k Cicerovi.⁹⁸

Jméno by možná mohlo být spojeno s referenčním užitím deskripce v Donnellanově smyslu. S tím však Kripke nesouhlasí. Pro referenční definitní deskripci je však podle Kripkeho typické, že je uzavřena do sebe, když mluvčí pochopí, že nepatří k objektu. Identifikujeme-li Gödela jako „autora důkazu neúplnosti aritmetiky“, a zjistíme, že autorem důkazu neúplnosti aritmetiky nakonec není, přestaneme o něm mluvit jako o „autorovi důkazu neúplnosti aritmetiky“, ale pořád o něm mluvíme jako o „Gödelovi“. Ke Gödelovi nereferujeme tak, že bychom předem určili nějaké podmínky (například že „Gödelem“ budeme mínit muže, kterému je připisován důkaz neúplnosti aritmetiky). Kdybychom tak učinili, tak by byla porušena podmínka C, podle níž žádná úspěšná referenční teorie nesmí obsahovat kruhové určení reference. Pokud máme k dispozici nějaké nezávislé kritérium pro referenci jména, nezačínáme s připisováním nějakých vlastností.⁹⁹

Je určitá možnost, jak bychom se mohli kruhovosti vyhnout. Na to poukazuje Strawson, když říká, že referenci jednoho člověka můžeme odvodit od druhého. Identifikující deskripce sice nesmí zahrnovat referenci k vlastní referenci mluvčího k danému objektu, ale může zahrnovat referenci k referenci někoho dalšího k tomuto objektu. Reference, ke které mluvčí referuje, může být zase „vypůjčena“ od někoho jiného. Tento řetězec však nemůže být nekonečný. To se ale neobejde bez problémů. Můžeme zapomenout, od koho je zprostředkována naše reference, nejsme si jisti, jaký popis používá další mluvčí v řetězci nebo můžeme referovat nakonec k jinému objektu. Také přesně nevíme, co tento řetězec je.¹⁰⁰ Budeme předpokládat, že mluvčí slyšel od Smithe a dalších jiných jméno „Cicero“. Všichni toto jméno užívají aby referovali k římskému řečníkovi. Mluvčí si může později myslet, že jméno „Cicero“ slyšel od Jonese, který toto jméno používá jako jméno německého vyzvědače a o římském řečníkovi nikdy neslyšel. Pak by mluvčí měl určit svoji referenci rozhodnutím,

⁹⁷ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity* str. 57-58.

⁹⁸ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 79-80.

⁹⁹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 88.

že bude užívat jméno „Cicero“ tak, aby referoval k muži, kterého Jones nazývá tímto jménem. Tato koncepce reference spoléhá na to, že to co si mluvčí myslí, je zdroj jeho reference. Mluvčí však může dojít k nesprávnému výsledku.¹⁰¹

Kripke Strawsonův názor považuje za dobrý vhled, ale reference je podle něj zprostředkována přece jenom poněkud jinak. „Někdo, řekněme dítě, se narodí; jeho rodiče ho pojmenují určitým jménem. Vypráví o něm svým přátelům. Potkají je jiní lidé. Skrze různé druhy vyprávění se jméno šíří od člena ke členu jako řetězcem. Mluvčí, který je daleko na konci tohoto řetězce, který slyšel, řekněme, o Richardovi Feynmanovi, někde na tržišti může referovat k Richardovi Feynmanovi, dokonce i když si nepamatuje od koho poprvé slyšel o Feynmanovi nebo od koho vůbec slyšel o Feynmanovi. Ví, že Feynman je slavný fyzik. Určitá část komunikace dosahující nakonec k samotnému člověku (Feynmanovi), dosahuje k mluvčímu. Mluvčí pak referuje k Feynmanovi, ačkoliv ho nemůže jedinečně identifikovat. Neví, co je Feynmanův diagram, neví co je Feynmanova teorie. Nejen to: mluvčí by měl problém rozlišit mezi Gell-Mannem a Feynmanem. Mluvčí nemusí tyto věci vědět, ale namísto toho byl jeho členstvím v komunitě mluvčích, která předává jméno od člena ke členu, ustanoven řetězec komunikace, který jde zpátky k Feynmanovi. (...)“¹⁰²

K určitému objektu můžeme referovat díky našemu spojení s dalšími mluvčími v komunitě. Naše reference obecně závisí ne na tom, co si myslíme sami, ale na dalších členech komunity a na historii jak jméno k někomu dosáhlo. Všechny druhy kauzálních řetězců však nemusí vytvářet referenci. Například od našeho užití termínu „Santa Claus“ může vést kauzální řetězec ke konkrétnímu historickému světcí. Avšak když tento termín nyní používají děti, nejspíše referují k něčemu jinému než k tomuto světcí.

¹⁰⁰ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 90.

¹⁰¹ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 93.

¹⁰² „Someone, let`s say, a baby, is born.; his parents call him by a certain name. They talk about him to their friends. Other people meet him. Through various sorts of talk the name is spread from link to link as if by a chain. A speaker who is on the far end of this chain, who has heard about, say Richard Feynman, in the market place or elsewhere, may be referring to Richard Feynman even though he can`t remember from whom he ever heard of Feynman or from whom he ever heard of Feynman. He knows that Feynman is a famous physicist. A certain passage of communication reaching ultimately to the man himself does reach the speaker. He then is referring to Feynman even though he can`t identify him uniquely. He doesn`t know what a Feynman diagram is, he doesn`t know what the Feynman theory of pair production and annihilation is. Not only that: he`d have trouble distinguishin between Gell-Mann and Feynman. So he doesn`t have to know these things, but, instead, a chain of communication going back to Feynman himself has been established, by virtue of his membership in a community which passed the name on from link to link, not by a ceremony that he makes in private in his study: „By „Feynman“ I shall mean the man who did such and such and such and such.“
KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 91.

Na počátku kauzálního řetězce je prvotní „křest“. Při „křtu“ můžeme objekt pojmenovat pomocí ostenze nebo deskripce. Pokud při prvotním křtu používáme deskripce, je třeba mít na paměti, že deskripce, kterou jsme použili, není se jménem synonymní. Taková deskripce pouze fixuje referenci jména. Když jméno přechází od člena ke členu, příjemce musí, když se učí dané jméno, zamýšlet používat toto jméno se stejnou referencí jako člověk, od kterého toto jméno slyšel.¹⁰³

2.3. Identita

Kripke také hovoří o problematice identity. Někteří filozofové chápali identitu jako vztah mezi jmény. Identita podle nich není relace mezi objektem a sebou samým, ale relace mezi dvěma jmény, když označují stejný objekt. Kripke s tím nesouhlasí a tvrdí, že identita by měla být brána jako vztah mezi objektem a sebou samým. Tvrzení identity mezi jmény, pokud je pravdivé, je pravdivé nutně, ačkoliv to nemusíme vědět a priori. Některé problémy týkající se identity plynou z nesprávného rozlišování mezi tím, co můžeme vědět a priori a mezi tím, co je nutné. Určitá tvrzení (a tvrzení identity považuje Kripke za exemplární příklad takových tvrzení), pokud jsou pravdivá, jsou pravdivá nutně. Pokud řekneme: „Hesperus je Fosforus.“, samozřejmě tím nepopíráme, že mohly nastat takové situace, ve kterých by neexistovala planeta Venuše a tím pádem ani Hesperus ani Fosforus.¹⁰⁴

Pokud o tvrzení říkáme, že je nutné, pak tím myslíme že tvrzení je pravdivé, a že by věci nemohly být jinak. Když o tvrzení říkáme, že je nahodile pravdivé, myslíme tím, že v tomto případě by věci mohly být jinak. Nutnost je třeba odlišit od pravd a priori. A priori pravdy poznáváme nezávisle na naší zkušenosti. Tato definice se netýká možných světů (pokud je do definice nepřidáme). Oba pojmy patří k jiným oborům. A priori se týká poznání, toho, co můžeme určitým způsobem poznat v aktuálním světě. Nutnost patří do oblasti metafyziky, toho jak by věci mohly být. Že je něco nutné, nemusí ještě znamenat, že to můžeme poznat a priori.¹⁰⁵

Co se týče tvrzení identity jako například „Cicero je Tullius.“ nebo „Hesperus je Fosforus.“, můžeme jejich pravdivost zjistit empirickým zkoumáním. Zdá se tedy, že taková tvrzení jsou nahodilá. Pokud však správně rozlišujeme mezi pojmy a priori a nutnost, víme, že

¹⁰³ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 96.

¹⁰⁴ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 107-109.

existují nutné pravdy, které poznáváme a posteriori. Někdo tíhne k tomu, že považuje tvrzení identity za metajazykové tvrzení. Tvrzení „Hesperus je Fosforus“ by podle tohoto názoru bylo ztotožněno s metajazykovým tvrzením „Hesperus“ a „Fosforus“ jsou jména stejného nebeského tělesa.“ V tomto případě si dokážeme představit, že by tvrzení bylo nepravdivé. Určitá tvrzení, která ve skutečnosti užíváme k vyjádření něčeho pravdivého, by mohla vyjadřovat něco nepravdivého. Uvažujeme-li tvrzení, že Hesperus mohl nebýt Fosforem, máme planetu, která je vidět na obloze ráno a planetu, která je vidět na obloze večer. Později bychom mohli zjistit, že je to stejná planeta. Pokud by věci byly jinak, byla by zde dvě různá nebeská tělesa. Jak potom můžeme říci, že je tvrzení identity nutné? Tato otázka může zahrnovat okolnost, že nevíme a priori, jestli je Hesperus Fosforus, nebo také že si můžeme představit okolnosti, za nichž by Hesperus nebyl Fosforem. Jaké by takové okolnosti mohly být? Mohlo by se stát, že Venuše opravdu vychází ráno přesně v té pozici, v jaké jsme ji viděli, ale večer v této pozici není Venuše, nýbrž Mars. Můžeme si představit jiný možný svět, kde obyvatelé Země používají jméno „Fosforus“ pro Venuši na ranní obloze a jméno „Hesperus“ pro Mars na večerní obloze. Je to ale situace, kdy by Hesperus nebyl Fosforus? Můžeme si představit, že po zásahu komety se Fosforus ocitne v jiné pozici, než kde se obvykle vyskytuje. Pokud toto tvrdíme o „Fosforu“ a používáme tento termín jako jméno planety, pak bychom měli říci, že za určitých okolností by Fosforus nebyl ráno v pozici, ve které jsme ho předtím viděli. Za takových okolností bychom mohli přestat nazývat Fosfora „Fosforus“, protože by toto nebeské těleso bylo v jiné pozici. Ale to stále nejsou okolnosti, za jakých by Hesperus nebyl Fosforus. Pravda však je, že by Fosforus nejspíš nebyl nazýván Fosforus.¹⁰⁶

2.4 Problém zaměnitelnost koreferenčních vlastních jmen

S milloevským pohledem na vlastní jména jako na výrazy, které pouze označují, se pojí určité problémy. Rozdíl mezi striktním milloevským pohledem a pohledem, který zastává Frege, zahrnuje pojem propozičního obsahu. Pokud je milloevský pohled správný, měla by vlastní jména téhož objektu být zaměnitelná *salva veritate* i *salva significatione*. Propozice vyjádřená větou by měla zůstat stejná bez ohledu na to, jaké jméno objektu ve větě použijeme.

¹⁰⁵ KRIPKE, Saul. *Identity and Necessity*. str. 14.

¹⁰⁶ KRIPKE, Saul. *Identity and Necessity*. str. 18-19.

Věta „Cicero byl líný.“ by pak měla mít stejnou pravdivostní hodnotu jako věta „Tullius byl líný.“. Obě věty by také měly mít stejný obsah, měly by vyjadřovat stejnou propozici.¹⁰⁷

Zda věta vyjadřuje nutnou nebo nahodilou pravdu, by záviselo pouze na propozici, která je vyjádřena větou a ne na slovech, která použijeme k jejímu vyjádření. Každá věta by si měla zachovat svou modální hodnotu (nutné, nemožné, nahodile pravdivé, nahodile nepravdivé) pokud jedno jméno nahradíme jiným. Tato situace se zdá být podobná jako u kontextů, které zahrnují poznání, věření a epistemické modalities. Zda někdo věří že je něco pravdivé nebo nepravdivé o určitém objektu nezávisí na tom, jak je víra vyjádřena. Pokud nahrazení vlastního jména jiným nemění obsah věty vyjadřující víru, vlastní jména označující stejný objekt by v takových kontextech měla být vzájemně zaměnitelná *salva veritate*. Podobně toto zdůvodnění platí v epistemických kontextech („Jones ví, že...“) a v kontextech epistemické nutnosti („Jones ví a priori, že...“).¹⁰⁸

To by bylo v silném protikladu k definitním deskripcím. Dobře víme, že nahrazení koreferenční deskripce větě může změnit obsah takové věty. Pokud zaměníme koreferenční deskripce, modální hodnota věty se mění. Věta „Nejmenší přirozené číslo je sudé.“ vyjadřuje nutnou pravdu, věta „Jonesovo oblíbené číslo je sudé“ vyjadřuje nahodilou pravdu. Z toho plyne, že koreferenční definitní deskripce nejsou zaměnitelné v modálních kontextech *salva veritate*.¹⁰⁹

Příznivci millovské teorie vlastních jmen považují koreferenční vlastní jména za zaměnitelná v nepřímých kontextech *salva veritate*, koreferenční deskripce již podle nich zaměnitelné nejsou. Tento názor se při bližším zkoumání ale neukazuje jako správný. Zdá se, že věta může změnit svoji modální hodnotu, pokud nahradíme jedno jméno jiným jménem se stejným referentem. Věta „Hesperus je Hesperus“ vyjadřuje nutnou pravdu, ale věta „Hesperus je Fosforus“ vyjadřuje empirický objev a tedy nahodilou pravdu. Ještě zřejmější se zdá, že koreferenční vlastní jména nejsou zaměnitelná v kontextech víry a v epistemických kontextech. Mluvčí může upřímně tvrdit větu „Tullius odsoudil Catilina.“, ale nemusí věřit, že „Cicero odsoudil Catilina.“. Musí zde být dvě různé propozice nebo obsahy vyjádřené větami „Cicero odsoudil Catilina.“ a „Tullius odsoudil Catilina.“. Takový závěr podporuje Fregovu teorii a zdá se být neslučitelný s millovským pohledem na vlastní jména.¹¹⁰

¹⁰⁷ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 127.

¹⁰⁸ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 128.

¹⁰⁹ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 128.

¹¹⁰ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 130.

Kripke odmítá argument proti zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v modálních kontextech. Věta „Hesperus je Hesperus.“ i věta „Hesperus je Fosforus.“ vyjadřují nutnou pravdu. Není zde kontrafaktuální situace, kdy by Hesperus a Fosforus byly odlišné. Důsledkem Kripkeho pojetí jmen jako rigidních designátorů je to, že koreferenční vlastní jména jsou mezi sebou zaměnitelná *salva veritate* v modálních kontextech.¹¹¹

Kripke tvrdí, že nemožnost zaměňovat koreferenční vlastní jména v kontextech přesvědčení neplyne z rozdílu smyslů jmen. „Jména měst, zemí, osob a planet jsou společnou měnou našeho společného jazyka, a ne termíny užívání homonymně v našich oddělených idiolektech.“¹¹² Zatím toto selhání zaměnitelnosti v nepřímých kontextech zůstává záhadou, ale podle Kripkeho tato skutečnost nepodporuje ani neztracuje žádnou z teorií, ať už millovskou nebo fregovskou. Dále se věnuje podrobnému zkoumání tohoto problému. Jak je možné, že někdo může věřit, že Cicero byl holohlavý, ale nevěřit tomu, že Tullius byl holohlavý? S upřímnými tvrzeními a s přesvědčením se pojí diskvotační princip: „Pokud normální mluvčí po úvaze upřímně tvrdí „p“, pak mluvčí věří, že „p“.“ Tento princip se zdá být jednoznačně pravdivý. Silnější formou diskvotačního principu je: „Normální mluvčí, který není zdrženlivý, je schopen upřímně tvrdit „p“ tehdy a jen tehdy, když věří, že „p“.“ Tento princip zatím Kripke používá pouze pro anglické mluvčí. Je třeba přidat ještě princip překladu: „Jestliže věta jednoho jazyka vyjadřuje v tomto jazyce pravdu, pak každý překlad této věty do jiného jazyka také vyjadřuje pravdu (v tomto jazyce)“. Pokud normální mluvčí může upřímně tvrdit „Cicero byl holohlavý.“ a současně „Tullius nebyl holohlavý.“, diskvotační princip implikuje, že mluvčí věří, že Cicero byl holohlavý a věří, že Tullius nebyl holohlavý. Zatím se nezdá, že by mluvčí měl sporná přesvědčení. Princip substitutivity pro koreferenční vlastní jména by ale implikoval, že mluvčí má sporná přesvědčení. Zdá se tedy, že princip substitutivity musí být nesprávný.¹¹³

Předpokládejme, že Pierre je normální francouzský mluvčí, který nemluví žádným jiným jazykem a nikdy neopustil Francii. Na základě toho, co slyšel o Londýně si utvořil přesvědčení, že Londýn je hezké město. Toto přesvědčení vyjadřuje ve svém jazyce větou „Londres est jolie.“ Na základě jeho upřímného tvrzení dojdeme k závěru, že „Pierre věří, že Londýn je hezký.“ Později se Pierre přestěhuje do Anglie. Nikdo z jeho sousedů neumí

¹¹¹ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 130.

¹¹² „Names of cities, countries, persons, and planets are the common currency of our common language, not terms used homonymously in our separate idiolects.“

KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. Str. 135.

¹¹³ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. Str. 138-140.

mluvit francouzsky, tak se musí naučit anglicky přímou metodou, aniž by používal překlad. Naučí se, že město, ve kterém nyní žije se jmenuje „Londýn“. Pierre bydlí v ošklivé části Londýna a vytvoří si přesvědčení, které vyjadřuje větou (v angličtině) „Londýn není hezký.“ Z toho odvodíme, že Pierre věří, že Londýn není hezký. Měli bychom říci, že Pierre už nevěří, že Londýn je hezký? Ve francouzštině by stále tvrdil, že Londýn je hezký. Na základě Pierrova chování jako anglického mluvčího odvodíme, že nevěří, že Londýn je hezký. Ale na základě jeho chování jako francouzského mluvčího odvodíme, že věří, že Londýn je hezký. Tento problém se zdá postrádat řešení.¹¹⁴

Kripke dochází k závěru, že problém zaměnitelnosti koreferenčních jmen je nevyhnutelný. Stejně jako teorie pravdy musí počítat s paradoxem lháře, musí teorie o přesvědčení počítat s tímto problémem. Z principu substitutivity a principu diskvotace plynou stejně absurdní důsledky jako ze spojení principu diskvotace a principu překladu, případně ze samotného principu diskvotace. Ačkoliv naše praxe může v určitých případech vést k důkazu proti substitutivitě, může však také ve stejných případech vést k důkazu substitutivity. Kripke na základě zkoumání problému nedělá ohledně substitutivity žádný závěr a ani nepovažuje něco takového za moudré.¹¹⁵

2.5 Původ teorie přímé reference vlastních jmen

Za průkopníka teorie přímé reference je považován americký filozof a logik Saul A. Kripke. Podle této teorie označuje jméno určitý objekt přímo, referuje k věcem samým. Jméno není zkratkou za definitní deskripci či za jejich svazek. Do jisté míry se takové pojetí jmen podobá názorům Johna Stuarta Milla, podle kterého vlastní jména nemají konotaci a mají pouze denotaci, slouží výhradně k označení určitých objektů. Někdy se tato teorie označuje také jako „nová teorie reference“ nebo referenční teorie. Mezi představitele této teorie bývají řazeni autoři jako Ruth Barcan Marcusová, David Kaplan, Keith Donnellan, John Perry, Nathan Salmon, Scott Soames a další.¹¹⁶

Nová teorie reference se ve filozofii jazyka rozšířila v sedmdesátých letech. Hlavní myšlenky této teorie jsou připisovány S. A. Kripkemu (práce *Identity and Necessity* z roku 1971 a *Naming and Necessity* z roku 1972). Quentin Smith však ve svém článku *Marcus*,

¹¹⁴ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. Str. 141-147.

¹¹⁵ KRIPKE, Saul. *A Puzzle about Belief*. str. 158.

¹¹⁶ MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. str. 52.

Kripke and the Origin of the New Theory of Reference upozorňuje na to, že klíčové ideje referenční teorie pocházejí od Ruth Barcan Marcusové (práce z let 1946-1947, hlavně však článek *Modalities and Intensional Languages* z roku 1961). V pojednáních o filozofii jazyka nebo esencialismu je s novou teorií reference nejčastěji spojováno jméno S. A. Kripkeho, jméno Ruth B. Marcusové bývá zmiňováno pouze příležitostně. Tento omyl je rozšířen i mezi samotnými zastánci nové teorie reference.¹¹⁷

Ruth B. Marcusová svůj článek *Modalities and Intensional Languages* prezentovala v říjnu 1962 na *Boston Colloquium for the Philosophy of Science*. Její vystoupení komentoval Willard O. Quine, poté následovala diskuze mezi řečníky a některými členy publika. Neaktivněji se do diskuze zapojili zejména S. A. Kripke a Dagfinn Follesdal. Článek Marcusové, Quineův komentář i diskuze byly publikovány v časopisu *Synthese*. Článek a komentář vyšly v čísle z roku 1961, přepis diskuze byl publikován roku 1962.¹¹⁸

Podle Q. Smithe můžeme v článku Marcusové najít několik zásadních myšlenek, které tvoří základ nové teorie reference. Marcusová tvrdí, že jména jsou přímo referenční. „Dát věci vlastní jméno je něco jiného než jí přiřadit jedinečnou deskripci (..) Identifikující označení je vlastní jméno věci (...) Tato „nálepka“, vlastní jméno, nemá význam. Prostě označuje. To není srovnatelné s jakoukoliv singulární deskripcí věci.“¹¹⁹ Zde je podle Smithe základ současné teorie přímé reference vlastních jmen. Marcusová dále tvrdí, že můžeme vyznačit věc definitivní deskripcí, ale definitivní deskripce slouží pouze k jejímu vyznačení a není srovnatelná s vlastním jménem. Tato idea se později široce rozšířila skrze Kripkeho diskuzi o tom, jak deskripce fixující referenci jsou někdy užívány k vyznačení věci jako nositele jména, ale jména nelze považovat za maskované deskripce.¹²⁰ Kripke k tomu přidává novou myšlenku, že v dalších případech referenci jmen zprostředkovává historický kauzální řetězec pramenící z původního „křtu“. Od Marcusové také pochází slavný modální argument pro tezi, že vlastní jména jsou spíše přímo referující než zamaskované kontingentní deskripce. Podle Smithe Kripke prezentoval argumenty podle Marcusové aniž by na ni odkazoval (*Naming and Necessity*, 1972, str. 269).¹²¹

¹¹⁷ SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference*. str. 3.

¹¹⁸ BURGESS, John. *Marcus, Kripke and Names*. str. 89.

¹¹⁹ „But to give a thing a proper name is different from giving a unique description. (...) This identifying tag is a proper name of the thing. (...) This tag, a proper name, has no meaning. It simply tags. It is not strongly equatable with any of the singular descriptions of the thing.“

MARCUSOVÁ, Barcan Ruth. *Modalities and Intensional Languages*. str. 309-310.

¹²⁰ SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference*. str. 5.

¹²¹ SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference*. str. 6.

Jde o argumenty týkající se ekvivalence určitých pojmenování, Marcusová na nich ukazuje, že vztahy ekvivalence v určitých případech (např. ve větě „Scott je autor Waverly.“) nejsou dost silné na to, aby podporovaly teze teorie vlastních jmen jako „maskovaných kontingentních deskripcí“. Jsou-li „Scott“ a „autor Waverly“ jména pro stejný objekt, pak by měla být zaměnitelná ve všech kontextech. Často se však stává, že se v průběhu vývoje jazyka začne deskripční výraz používat jako vlastní jméno („identifikující nálepka“) a její deskriptivní význam se ztratí nebo je opomíjen. Marcusová shledává, že ne všechny z relevantních výrazů jsou jména pro stejnou věc. Nedají se totiž zaměnit v modálních kontextech. Mezi výrazy „Scott“ a „autor Waverly“ je ekvivalence, která může být nesprávná (je možné, že Waverly napsal někdo jiný). Nevyjadřuje-li věta „Scott je autor Waverly“ identitu, pak výrazy „Scott“ a „autor Waverly“ nejsou *vlastní jména* pro stejnou věc. Jestliže „Scott“ není zaměnitelný za „autor Waverly“, pak „Scott“ nevyjadřuje smysl vyjádřený definitivní deskripcí. Tak se nabízí teorie, že vlastní jména nevyjadřují deskriptivní smysly. Místo toho přímo referují k určitému objektu.

Tento argument nedokazuje, že vlastní jména nevyjadřují smysly. Dokazuje pouze to, že nevyjadřují smysly *kontingentních definitivních deskripcí*. Marcusové argument je konzistentní s ideou L. Linskyho (článek *Names and Descriptions* z roku 1977) a A. Plantingy (článek *Boethian Compromise* z roku 1978), že vlastní jména vyjadřují smysly vyjádřené *nutnými* definitivními deskripcemi (tyto definitivní deskripce vyjadřují modálně stabilní smysly, např. „Scott“ může vyjadřovat modálně stabilní smysl „*aktuální* autor Waverly“). Aby byla vyloučena tato modálně stabilní deskriptivistická teorie vlastních jmen, je nutná další argumentace, která by ukázala že vlastní jména jsou přímo referenční. Marcusová uvádí epistemický argument. Jestliže je deskriptivistická teorie vlastních jmen pravdivá (a vlastní jména jsou tedy definována deskripcemi), pak by věta „Venuše je Večernice“ měla vyjadřovat pravdu poznatelnou a priori (pouze pohledem na pojmy zahrnuté ve větě). To však nemůže být známo a priori. Fakt, že Venuše je Večernice, je znám prostřednictvím empirického zkoumání, a posteriori.¹²²

To, jak se Marcusová dívá na vlastní jména by se dalo shrnout v následujícím citátu: „Značky (the tags) jsou esenciální označující fráze pro individua, ale empirické deskripce takové nejsou a tak se díváme na tvrzení obsahující značky (the tags), ne deskripce, abychom zjistili esenciální vlastnosti individuí. Tak předpoklad rozdílu mezi jmény a deskripcemi je

¹²² SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference*. str. 6-7.

ekvivalentní k esencialismu.¹²³ To může být interpretováno tak, že věci mají svá jména esenciálně. Marcusová však ve svém článku nic takového explicitně netvrdí. Později vysvětluje: „To nebylo mé tvrzení. Sokrates mohl být pojmenován Euthyfrón; tímto by však *nebyl* Euthyfrónem.“¹²⁴

Marcusová tedy tvrdí, že vlastní jména jsou tím, co bylo později popsáno jako „přímo referenční“. Jména u ní nejsou označující fráze, ať už esenciální nebo jiné. Podle Smithe zde můžeme najít klíč k tomu, jak rozumět Kripkeho tvrzení v předmluvě k *Naming and Necessity* ve vydání z roku 1980, že „většina těchto názorů byla formulována zhruba v letech 1963-1964“. Smith toto tvrzení interpretuje jako naznačující že Kripke poprvé správně porozuměl teorii Marcusové v letech 1963-1964 a že předtím nepochopil, co Marcusová prezentovala na symposiu, kterého se zúčastnil. Smith tvrdí: „Byla to Marcusové teorie nutnosti a identity, kde jména obklopují znaky identity a přidružené ideje přímé a rigidní reference, která se stala pro Kripkeho jasnou v následujících letech.“¹²⁵ K interpretaci výše zmíněné pasáže nám pomůže další pasáž z předmluvy k *Naming and Necessity*. Předcházející tvrzení Kripkeho je podle Smithe třeba interpretovat v tomto světle. Kripke zde říká: „Nakonec jsem si uvědomil-toto uvědomění bylo zahájeno výše zmíněnou prací z let 1963-1964- že přijaté návrhy proti nutnosti identit mezi běžnými vlastními jmény byly nesprávné, že přirozená intuice, že jména běžného jazyka jsou rigidní designátory, může být opravdu podpořena.“¹²⁶

Smith si ve svém článku pokládá otázku, proč Kripke místo toho neříká, že tenkrát poprvé porozuměl argumentům Marcusové pro nutnost identity a přímo referenční a rigidní charakter vlastních jmen. V eseji z roku 1972 *Identity and Necessity* Kripke připisuje jednu myšlenku Marcusové (tvrzení, že identity mezi jmény jsou nutné). Místo aby Kripke vysvětlil jak tato myšlenka a jiné myšlenky Marcusové pomáhaly formovat teoretický základ *Naming and Necessity*, začíná zde kritizovat menší chybu Marcusové. Podle Smithe se nabízí následující vysvětlení, proč Kripke nepřipsal hlavní rysy nové teorie reference Marcusové:

¹²³ „The tags are the „essential“ denoting phrase for individuals, but empirical descriptions are not, and thus we look to statements containing „tags“, not descriptions, to ascertain the essential properties of individuals. Thus the assumption of a distinction between „names“ and „descriptions“ is equivalent to essentialism.“ podle SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of New Theory of Reference*. str. 10.

MARCUSOVÁ, Ruth Barcan. Discussion of the paper of Ruth B. Marcus. str. 142

¹²⁴ podle SMITH, Quentin. *Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference*. str. 10.

MARCUSOVÁ, Ruth Barcan. *Modalities*. str. 226-227

¹²⁶ „Eventually I came to realize – this realization inaugurated the aforementioned work of 1963-1964 – that the received presuppositions against the necessity of identities between ordinary names were incorrect, that the natural intuition that the names of ordinary language are rigid designators can in fact be upheld.“ KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. str. 5.

Kripke původně Marcusové neporozuměl. Když její myšlenky nakonec po roce nebo po dvou pochopil, pod dojmem tohoto vhledu se mu zdálo, že tyto myšlenky jsou nové. Podle Smithe by tento případ nebyl nijak zvláštní, podle něj se takové případy v historii myšlení a umění objevují často.¹²⁷

Smithův názor ohledně původu nové teorie reference není jednoznačně přijímán. V článku Scotta Soamese *Revisionism about Reference* je Smith kritizován za přehnané zdůrazňování role Marcusové. Podle Soamese sice Marcusová předjímá některé důležité aspekty nové teorie reference, to však Kripkemu nebere jeho zásluhy. Je také důležité podotknout, že hlavní oblastí zájmu Marcusové je modální logika, nikoliv přirozený jazyk. Roku 1946 publikovala Marcusová první axiomatizovaný systém modální logiky s kvantifikátory a soubor teoremů dokazatelných v tomto systému, také důkazy některých teoretických metateoremů. O rok později rozšířila svůj systém o kvantifikaci druhého řádu a zabývala se definováním identity. Přichází také s tezí o nutnosti identity. V šedesátých letech Marcusová bránila formální systémy modální logiky proti Quineově útoku na nutnost a na kvantifikování do formulí s modálními operátory.¹²⁸

Soames nesouhlasí se Smithovým tvrzením, že počátek nové teorie reference se objevuje ve spisech Marcusové z let 1946-1947. Soames připomíná, že ve spisech z tohoto období jsou představeny určité formální systémy, ve kterých se nevyskytují jména, pouze singulární termíny jako individuové proměnné. Omezená verze nutnosti identity odvozená z axiomů tohoto systému tedy nezahrnuje jména. Tyto spisy se netýkají přirozeného jazyka a neobsahují žádné teze týkající se běžných vlastních jmen. Oddělení vlastních jmen a deskripcí a teze o tom, že koreferenční vlastní jména jsou zaměnitelná v modálních kontextech bez změny pravdivostní hodnoty podle Soamese nepochází od Marcusové.¹²⁹ Tyto myšlenky se objevily v literatuře o modální logice v reakci na Quineovy útoky na kvantifikaci do modálních konstrukcí. Autory odpovědí na tuto kritiku byli Artur Smullyan (1947 a 1948) a Frederick Fitch (1949). Jejich odpovědi na Quinea obsahovaly ostrou distinkci mezi deskripcemi a pravými vlastními jmény. Smullyan a Fitch tvrdili, že koreferenční jména jsou zaměnitelná v modálních konstrukcích bez změny pravdivostní hodnoty, na rozdíl od deskripcí, které zaměnitelné nejsou. Podle Soamese je v jejich názorech *implicitně* obsažena

¹²⁷ SMITH, Quentin. Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference. str. 10

¹²⁸ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 13-14.

¹²⁹ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 14.

teze že pravá jména jsou rigidní designátory (pojmy, které referují ke stejnému objektu ve všech možných světech).¹³⁰

Podobné myšlenky se vyskytují v článku Marcusové z roku 1961 *Modalities and Intensional Languages*. Diskuze o jménech, která se objevuje v článku je krátká, omezuje se na několik stran. Hlavním tématem článku je extenzionalita a intenzionalita, podle Marcusové existují v určitých stupních a není mezi nimi ostrý rozdíl. Dále v článku Marcusová poukazuje na to, že Quineův útok na modalitu a kvantifikování do modálních konstrukcí je mylný.

V článku Marcusová opakuje hlavní body ze Smullyana a Fitcha:

- 1) koreferenční jména jsou zaměnitelná v modálních kontextech beze změny pravdivostní hodnoty (na rozdíl od deskripcí)
- 2) tvrzení identity zahrnující vlastní jména jsou nutná
- 3) jména nejsou ekvivalentní k deskripcím
- 4) deskripce nejsou právě singulární termíny
- 5) význam vlastních jmen tvoří jejich referent
- 6) koreferenční jména mají stejný sémantický obsah

Diskuze Marcusové je však detailnější a explicitnější než Smullyanova a Fitchova.¹³¹

Zdá se, že když Marcusová mluví o jménech, má na mysli běžná vlastní jména. Marcusová však v diskuzi, která následovala, objasnila, že mluví „o vlastních jménech v ideálním smyslu, o jménech jako značkách, ne o deskripcích“. Nabízí se otázka, zda se naše běžné užívání vlastních jmen kryje se jmény v ideálním smyslu, jak o nich hovoří Marcusová. Soames je toho názoru, že Marcusová v článku pojímá běžná vlastní jména jako jména v ideálním smyslu.¹³²

Dále Soames vyvrací Smithovo tvrzení, že od Marcusové pochází myšlenka, že určitou věc můžeme vyznačit deskripcí, ale deskripce slouží pouze k vyznačení a není srovnatelná s vlastním jménem věci. Tato idea není nová a nepochází od Marcusové.¹³³ Ani modální argument, který proslavil Kripke, a který Smith připisuje Marcusové, nepochází od

¹³⁰ SOAMES, Scott. *Revisionism about reference*. str. 17-18.

¹³¹ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 18.

¹³² SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 19.

ní. Objevil se již dříve u Smullyana a Fitcha. Nesprávná jsou podle Soamese také Smithova tvrzení, že Marcusová do filozofie jazyka zavedla ideu nutnosti a posteriori a poskytla epistemologický argument proti deskripční teorii jmen.¹³⁴

V díle Smullyana, Fitcha a Marcusové jsou předjímány myšlenky, které jsou součástí nové teorie reference. Marcusové kvantifikovaná verze nutnosti identity předjímá tezi, že proměnné jsou rigidní designátory (s ohledem na přiřazení hodnot). Tvrzení Smullyana, Fitcha a Marcusové o zaměnitelnosti koreferenčních jmen v modálních konstrukcích beze změny pravdivostní hodnoty předjímá tezi, že běžná vlastní jména jsou rigidní designátory. Odlišení vlastních jmen s ohledem na tyto jejich rysy od deskripcí předjímá určité aspekty Kripkeho modálního argumentu proti deskripční teorii. Bylo by však chybou ztotožňovat novou teorii reference (tak jak byla vyvinuta Kripkem a dalšími) s diskuzemi Smullyana, Fitcha a Marcusové.¹³⁵

Tvrzení Quentina Smithe, že referenční teorie začíná u Marcusové pokládám za poněkud přehnané. Marcusová se primárně nezabývá přirozeným jazykem, ale modální logikou. Pro Kripkeho sice mohlo být dílo Marcusové jistou inspirací (například její zkoumání povahy identity), nicméně oba autoři se zajímají o různé oblasti. Kripke se v *Naming and Necessity* zabývá primárně přirozeným jazykem, tím, jaká je povaha vlastních jmen *užívaných v běžném smyslu*. Jistým způsobem se také opírá o určité přirozené intuice uživatele jazyka. Jeho záměrem je ukázat, že jména nemůžeme ztotožňovat s deskriptivními určeními, která se k nim pojí. K tomu používá aparát možných světů. Hovoří zde převážně o kontrafaktuálních situacích. Aparát možných světů má také důležitou roli v jeho teorii jmen. Tento aparát používá v *Naming and Necessity* pouze jako pomůcku.

Oproti tomu Marcusová se na prvním místě zajímá o modální logiku. Její článek není primárně o jménech, ale o základech modální logiky. Jména zde používá k ozřejmění určitých teorémů. Teze Marcusové a Kripkeho jsou si velmi podobné, není ale třeba si myslet, že Kripke v *Naming and Necessity* pouze opakuje teze formulované Marcusovou (které podle Smithe správně pochopil až po nějaké době a mezitím zapomněl jejich původ) jak tvrdí ve svém článku Quentin Smith.

¹³³ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 20.

¹³⁴ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 24.

¹³⁵ SOAMES, Scott. *Revisionism about Reference*. str. 28.

3. SHRUTÍ A INTERPRETACE KRIPKEHO KONCEPCE

3.1 Vlastní jména

Kripke zastává takový pohled na vlastní jména, který se podobá spíše názoru Johna Stuarta Milla než vlivnému názoru Fregeho a Russella. Deskriptivistickou teorii vlastních jmen považuje Kripke za mylnou a věnuje mnoho prostoru jejímu rozboru a kritice. K deskriptivistickému pohledu na vlastní jména nabízí alternativu, která se opírá o aparát možných světů. Kripke předkládá nemnoho pozitivních tezí, zaměřuje se spíše na to, aby ukázal nesprávnost široce přijímané deskriptivistické teorie.

Vlastní jména jsou podle Kripkeho rigidní designátory. Rigidní designátory označují stejný objekt ve všech možných světech, kde se daný objekt vyskytuje. Pro určení, zda je nějaký výraz rigidní designátor, používá Kripke následující intuitivní test: pokud by referentem daného výrazu mohl být nějaký jiný objekt, designátor není rigidní. Máme-li výrazy „prezident Spojených států v roce 1970“ a „Nixon“, jméno „Nixon“ je rigidní designátor. Oba termíny označují osobu Nixona, ale prezidentem Spojených států v roce 1970 mohl být někdo jiný. Nelze však říci, že by jiné individuuum mohlo být Nixonem.

Reference vlastních jmen je zprostředkována kauzálním řetězcem, který začíná prvotním křtem. Daný objekt je pojmenován buď ostenzí nebo deskripcí. Od okamžiku křtu se jméno šíří mezi jednotlivými členy komunikačního řetězce. Podmínkou, aby jméno referovalo ke svému nositeli, je záměr mluvčího referovat k objektu tak jako mluvčí, od kterého získal referenci. Jména mají sociální charakter, jsou společná všem uživatelům jazyka. Referenci jména nelze zavést nějakou umělou procedurou, kdy si sami pro sebe specifikujeme podmínky, za jakých bude termín referovat.

Vlastní jméno nelze pokládat za synonymní s určitým souborem vlastností, který jedinečně určuje referent jména. Často v běžném jazyce máme o nositelích jmen pouze velice neurčitou představu, spojujeme si s ním takové určení, které nevybírání žádné individuuum jedinečně. (Například se jménem „Feynman“ si můžeme spojovat neurčitou vlastnost, že jde o slavného fyzika nebo někoho takového.) Přesto však k nositeli jména můžeme úspěšně referovat. Mluvíme-li o daném objektu v kontrafaktuálních situacích, nepotřebujeme k jeho identifikaci danou množinu vlastností. Ptáme se na to, co se mohlo stát s konkrétním objektem, mluvíme *o daném objektu*. Názor, že jména jsou zkratkami za vlastnost či množinu

vlastností se zdají podporovat informativní tvrzení o identitě nebo nemožnost zaměnit koreferenční vlastní jména v nepřímých kontextech. Informativní tvrzení identity se zdají ukazovat, že mezi jednotlivými výrazy existuje určitý sémantický rozdíl. Se jmény by se tak měla pojít odlišná deskriptivní určení.

3.2 Identita

Kripke považuje tvrzení identity obsahující jména za nutně pravdivá. Identita je podle Kripkeho vztah objektu k sobě samému, nepohlíží na ni jako na vztah mezi jmény objektu. Mnohé obtíže při analýze jazyka plynou podle Kripkeho z nejasností ohledně vztahu mezi nutností a apriorností. Nutnost je metafyzický pojem, apriornost je pojem, který patří do sféry epistemologie. Není správné tyto dva rozdílné pojmy ztotožňovat. Pokud je nám něco známo a priori, nemusí to ještě být nutné. Pokud je něco nutné, můžeme to poznávat a priori i a posteriori. Nemožnost zaměňovat beze změny pravdivostní hodnoty koreferující vlastní jména v nepřímých kontextech se zdá mluvit pro to, že se jmény se pojí určitá deskriptivní určení. Nepřímé kontexty nejsou referenčně transparentní a výrazy se v nich chovají odlišně než v přímých kontextech. Kripke ohledně substitutivity nedělá žádné závěry. Během zkoumání dané problematiky zjistil, že lze odvodit jak důkazy substitutivity, tak i důkazy proti substitutivitě. Tento problém se zdá být nevyhnutelný a zaměnitelnost koreferenčních jmen nelze používat jako důkaz pro určitou teorii nebo naopak proti ní. Zaměnitelnost koreferenčních vlastních jmen *salva veritate* je však podle Kripkeho možná v modálních kontextech. Tvrzení nezmění svoji modální hodnotu, pokud zaměníme jedno jméno za druhé jméno se stejnou referencí.

3.3 Jména jako přímo referující versus jména jako zkrácené deskripce

Kripke se určitým způsobem navrácí k Millovi teorii, není však její zastánce ve striktní podobě. Nepřijímá tezi o zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v nepřímých kontextech. Millovo odlišení vlastních jmen jako výrazů, které pouze označují konkrétní objekty, považuje Kripke za v podstatě správné a intuitivně srozumitelné. K podpoře „millovského“ pohledu na vlastní jména používá aparát možných světů, který mu umožňuje vyrovnat se s některými problémy, se kterými si původní Millova teorie neví rady. Problémem jsou zde tvrzení o neexistujících objektech, kdy se nemáme k čemu vztahovat. Takové objekty nemusí existovat v aktuálním světě, ale mohou existovat v jiném možném světě.

Kripke se při budování své teorie opírá o běžné intuice uživatele jazyka. Jeho teorie však není do detailu propracovaná, sám Kripke o ní říká, že je to spíše jakási předběžná koncepce, soubor tezí, které představují lepší alternativu k deskriptivistickému pohledu na vlastní jména. Ve svém díle *Naming and Necessity* Kripke předkládá pouze několik pozitivních tezí. Tvrdí, že jména jsou rigidní designátory, jméno je zpravidla uvedeno do diskurzu prostřednictvím prvotního křtu a reference jména je zprostředkována členstvím mluvčího v kauzálním řetězci. Převážnou většinu díla tvoří rozbor a kritika deskriptivistické teorie vlastních jmen.

Deskriptivistické pojetí vlastních jmen je reakcí na millovský pohled na jména. Pokud budeme zastávat tuto koncepci, zjistíme, že s některými tvrzeními začneme mít problém. Pokud budeme chtít něco tvrdit o objektech, kterým neodpovídá žádná reálná věc, nemáme se k čemu vztahovat. Millovské vlastní jméno má pouze denotaci a v našem případě zde není žádný reálný objekt, ke kterému by se jméno vztahovalo. Na druhou stranu, Mill tvrdí, že „všechna jména jsou jmény něčeho, reálného nebo imaginárního.“ Znamená to, že jména mají vždy denotaci? A mohla by denotovat nějaké abstraktní objekty? Něco takového Mill sice explicitně netvrdí, ale říká, že jméno jakožto značku „nedáváme na objekt, ale na ideu objektu“. Bylo by tedy možné, že pokud jméno nedonotuje reálnou věc, denotuje nějaký abstraktní objekt.

Millovský pohled na vlastní jména nezahrnuje informativní tvrzení o identitě. Tvrzení „Hana Zaňáková je Lucie Bílá.“ obsahuje dvě jména, která označují stejný objekt. Tvrzení by pak mělo být o objektu, který je identický sám se sebou. Přesto nám však může přinést novou informaci. Informativní tvrzení o identitě vedla Fregeho k rozlišení dvou stránek významu. Jméno má denotaci (význam, *Bedeutung*) a smysl (*Sinn*) zprostředkovaný deskriptivním určením. Tvrzení identity je informativní díky tomu, že jména označují stejný objekt, ale nemají stejný smysl, liší se ve způsobu udání objektu. Identita je podle Fregeho vztah mezi jmény pro objekty. Kripke takový pohled nesdílí, podle něj identita vyjadřuje vztah mezi objektem a sebou samým. Tvrzení obsahující vlastní jména jsou podle Kripkeho nutná. Zároveň nám mohou poskytnout novou informaci, protože to, že je něco nutné, neznamená, že to víme a priori. Mohou existovat také nutné pravdy poznatelné empiricky, a posteriori.

Podle millovského pohledu na jména by také mělo být možné v každé větě nahradit jedno jméno jiným vlastním jménem, které má stejnou denotaci, *salva veritate*. To by mělo být možné provést i v nepřímých kontextech. To se však zdá neproveditelné. Mluvčí může

věřit, že Cicero je holohlavý a popírat, že Tullius byl holohlavý. Vypadá to, že jména se opravdu nějakým způsobem od sebe liší (například tím, že se s nimi spojují různá deskriptivní určení). Kripke však tvrdí, že takto jednoduché to není. Zabývá se zaměnitelností koreferenčních jmen v nepřímých kontextech a zjišťuje, že použití principů, které jsou samy o sobě neproblematické, vede leckdy k paradoxním důsledkům. Můžeme dokázat substitutivitu jednotlivých termínů, ale můžeme také získat důkaz proti substitutivitě. Zaměnitelnost jmen v nepřímých kontextech podle Kripkeho představuje nevyhnutelný problém pro každou teorii. Nepředstavuje tedy důkaz pro upřednostnění jedné teorie nebo pro opuštění jiné.

Jméno určuje jedinečný objekt. Pokud ho chceme nějak blíže specifikovat, uděláme to tak, že objekt popisujeme. Nemělo by pak jméno zahrnovat tyto vlastnosti jako způsob určení jeho nositele? Pokud zvolíme jednu vlastnost, která by vybírala nositele jména z množiny individuí, bude možná problém se shodnout ohledně toho, jaká vlastnost by to měla být. Každý mluvčí nemusí považovat za určující stejnou vlastnost, přesto jim však nic nebrání komunikovat o daném individuu. I když s individuem spojují různé vlastnosti, nemluví o odlišné věci. Searle poukazuje na ohromnou pragmatickou výhodu vlastních jmen: referují ke konkrétním objektům, aniž bychom museli určit podmínky, které musí splnit, aby referovala. Neurčenost kritérií pro užití vlastních jmen nám umožňuje referovat bez popisování. S vlastním jménem je spojen svazek vlastností (zůstává blíže neurčen), inkuzivní disjunkce vlastností. Jméno referuje, pokud jedinečný objekt splňuje všechny nebo alespoň převážnou většinu daných vlastností.

Kripke upozorňuje na to, že deskriptivní určení můžeme chápat dvěma způsoby. Buď mohou zprostředkovávat význam jména, nebo určovat referenci jména. Chceme-li ale mluvit o určitém objektu, nepotřebujeme znát vlastnosti, které ho jedinečně určují. O nositeli jména můžeme mít pouze neurčité povědomí, a přesto používat jeho jméno jako jméno pro daný objekt. Navíc pokud nějaký objekt splňuje požadovanou množinu vlastností, nemusí to ještě být referent jména. Dále jsou vlastnosti, které používáme k určení objektu, nahodilé. Identifikují individuum v aktuálním světě. Mohla by nastat situace, kdy by objekt tyto vlastnosti neměl. Pro vlastní jméno nepotřebujeme specifikovat nějaké konkrétní podmínky, aby referovalo. Jméno slouží k tomu, aby pojmenovávalo konkrétní objekty. Označuje ve všech možných světech stejný objekt (pokud se v daném možném světě vyskytuje). Pokud by bylo jméno synonymní s jeho deskriptivním určením, už by nebylo rigidním designátorem. Lze si představit situaci, kdy by Miloš Zeman nebyl současným českým prezidentem. Ale

nelze si představit situaci, ve které by Miloš Zeman nebyl Milošem Zemanem. I když o nositeli jména nevíme skoro nic, přesto víme, že dané jméno je jméno tohoto konkrétního objektu.

Reference vlastního jména není zprostředkována zadáním nějakých konkrétních podmínek, které musí nositel jména splňovat. Jméno má referenci skrze kauzální řetězec v komunitě mluvčích. Jméno je zavedeno ceremonií prvotního křtu. Poté přechází od jednoho člena komunity k dalšímu členu. Reference jména je dána historií, jak k nám dosáhlo, spojením s komunitou mluvčích. Kripke podporuje intuitivní pohled na jména jako pouze označující termíny. Ukazuje, že není nutné s nimi spojovat nějaká konkrétní deskriptivní určení. I bez nich mohou jména referovat. Vlastní jména mají konvenční, sociální charakter. Jsou zavedena určitou procedurou („prvotním křtem“), kdy je výběr jména víceméně náhodný, případně pro použití konkrétního jména máme nějaký důvod. Pokud však už je objekt pojmenován, je ustanoveno spojení mezi jménem a objektem. Zde může být určitá podobnost s pojmenováním u Johna Stuarta Milla. Ten říká, že „jméno, pokud je už jednou dané, nezávisí na důvodu. Muž může být pojmenován John, protože se jeho otec jmenoval stejně, nebo město může být pojmenováno Dartmouth z důvodu, že leží v ústí řeky Darth. Ale součástí významu jména John není to, že Johnův otec měl stejné jméno. Stejně tak není součástí významu jména Dartmouth to, že leží v ústí řeky Darth.“ Pokud objekt změní své vlastnosti (například pokud by Dartmouth vlivem zemětřesení již neležel v ústí řeky Darth), nepřestává být nazýván jménem, které mu původně bylo dáno.¹³⁶ Jméno se poté podle Kripkeho šíří mezi jednotlivými členy komunity mluvčích. Prostřednictvím kauzálního řetězce může mluvčí referovat k nositeli jména.

Takový pohled na jména se zdá lépe odpovídat jejich zvláštnímu postavení v jazyce a jejich sociálnímu charakteru. Nezdá se, že by jména byla *synonymní* s deskriptivními určeními. Jméno je zavedeno určitou konvencí a je tak spojeno s jeho nositelem. Pokud nositel jména změní své vlastnosti, stále pro něj používáme původně dané jméno. Pokud by například Miroslava Němcová opustila politickou kariéru a post místopředsedkyně strany ODS, již bychom o ní nemluvili jako o místopředsedkyni strany ODS. Pořád o ní ale budeme mluvit jako o Miroslavě Němcové. I když o nějakém objektu máme pouze mlhavé znalosti, stále můžeme referovat k objektu pojmenovanému tímto jménem. Víme, že jméno je jménem konkrétního objektu. Vlastnosti používáme spíše k dourčení daného objektu. Většina

¹³⁶ MILL, John Stuart. *System of Logic*. str. 40

vlastností, které v našem světě pokládáme za určující pro daný objekt, je nahodilá. Můžeme uvažovat různé situace, kdy námi vybraný objekt své určující vlastnosti postrádá, stále ale víme, že mluvíme o daném objektu.

Spojení jména s deskriptivními určeními se zdají podporovat informativní tvrzení o identitě. Zde záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na taková tvrzení identity díváme. Buď ho můžeme chápat jako vztah mezi jmény pro daný objekt, nebo jako vztah mezi objektem a sebou samým. Kripke zastává druhý pohled na identitu. Pomocí aparátu modální logiky lze ukázat nutnost tvrzení identity obsahujících vlastní jména. Pokud je tvrzení informativní, je podle Kripkeho nutné a posteriori. Jeho upozornění na rozdíl mezi nutností a apriorností bylo již několikrát zmíněno. Pokud by byl vztah identity mezi jmény (tj. „jméno „a“ pojmenovává stejný objekt jako jméno „b“), nebyla by tvrzení identity nutná. Lze uvažovat situace, ve kterých by dvě jména obsažená v tvrzení pojmenovávala různé objekty. Dalším argumentem by mohla být nemožnost zaměnit koreferenční vlastní jména v nepřímých kontextech salva veritate. Kripke ukazuje, že toto nelze použít jako argument. Při bližším zkoumání této problematiky dochází k závěru, že zde dochází k paradoxním situacím: pomocí neproblematických principů můžeme vyvodit důkaz proti substitutivitě i důkaz pro substitutivitu. Tento problém se týká každé teorie a zdá se, že postrádá uspokojivé řešení.

4. ZÁVĚR

Cílem práce bylo vyložit a okomentovat koncepci přímé reference v díle S. A. Kripkeho. Názor, že jedinou funkcí vlastních jmen je referovat ke konkrétním objektům, zastával předtím John Stuart Mill. Jeho teorie je však příliš přímočará a neumí si poradit s určitými problémy. Později byla jeho koncepce vystřídána deskriptivistickým pohledem na vlastní jména. Tento pohled se zdá úspěšně řešit problémy, na kterých Millova koncepce selhává. Deskriptivistická teorie prošla určitými reformami a stala se velmi vlivnou a rozšířenou. V souvislosti s rozvojem modální logiky se však vrací na scénu názor, že jména jsou přímo referenční. Prominentním zastáncem teorie přímé reference je Saul A. Kripke. Ukazuje, že deskriptivistická teorie stojí na mylných základech a nabízí k ní vlastní alternativu.

Vlastní jména mají v jazyce specifickou funkci, slouží k označování konkrétních objektů. Millova koncepce jmen předpokládá, že vlastní jména mají pouze denotaci a postrádají konotaci. Užívají se za účelem vyčlenění určitého objektu a žádný další význam nemají. Tento pohled byl vystřídán názorem, že jména jsou nějakým způsobem spojena s deskriptivními určeními. Frege zaujal stanovisko, že jména mají denotaci (význam, *Bedeutung*) a smysl (*Sinn*). Toto rozlišení umožňuje vysvětlení informativnosti určitých tvrzení identity. Je také výhodné, pokud mluvíme o objektech, které nejsou reálnými věcmi našeho světa. Jméno má totiž vždy smysl, a tak dané termíny nejsou bezobsažné. Russell nesouhlasí s tím, že vlastní jména, tak jak je užíváme v běžném smyslu, jsou pravá vlastní jména. Mají pouze určitou formu, která nás k tomu vede. Ve skutečnosti jsou běžná vlastní jména „zamaskované“ nebo zkrácené definitní deskripce. Searle považuje vlastní jména spíše za pragmaticky výhodné zkratky za určitý blíže nespecifikovaný svazek deskripcí.

Kripkeho teorie je jakýmsi návratem k Millově koncepci. Kripke ale nezastává striktní millovský pohled, pouze je mu tato koncepce bližší než Fregova a Russellova, kterou nepovažuje za správnou. V souvislosti s rozvojem modální logiky a sémantiky možných světů se objevují u více autorů názory, že jména referují přímo, bez udání nějaké specifické podmínky. Někdy je za původce určitých tezí teorie přímé reference považována Ruth Barcan Marcusová, jejíž práce mohly být pro Kripkeho inspirací. Každý z autorů se ale zajímal jinou oblast. I když jsou si jejich teze podobné, vycházejí z různých motivací. Oblastí zájmu Marcusové je primárně modální logika. Snaží se objasnit její základy. Kripke se v *Naming and Necessity* zaměřuje na přirozený jazyk. Aparát možných světů používá jako pomůcku pro svou teorii jmen. Možné světy také figurují v jeho kritice deskriptivistické teorie vlastních jmen.

Kripke předkládá v *Naming and Necessity* jen málo pozitivních tezí. Převážná většina jeho práce je zaměřena na kritiku deskriptivistické teorie vlastních jmen. Deskriptivistická teorie v průběhu zkoumání problematiky nahradila millovský pohled na vlastní jména. Motivací pro spojení vlastních jmen s deskriptivními určeními jsou určité problémy, které jsou v rámci millovske teorie velmi obtížně řešitelné. Jde o informativnost určitých tvrzení identity. Identitu lze chápat buď jako vztah mezi objektem a sebou samým, nebo jako vztah mezi jmény objektu. Podle millovskeho pohledu tvrzení identity obsahující jména mluví o objektu, který jména označují. Jde tedy o sdělení, že je objekt identický sám se sebou. Tvrzení identity formy „a = a“ má tedy stejnou hodnotu jako „a = b“. Ale tvrzení druhé formy nám může zprostředkovat zcela novou informaci. Proto se zdá, že se jmény se pojí (různá)

deskriptivní určení. Kripke však nabízí následující řešení: tvrzení identity pojímá jako vztah mezi objektem se sebou samým. Tvrzení identity obsahující vlastní jména je nutné. Ale, jak Kripke upozorňuje, je třeba od sebe odlišit pojem nutnosti a apriornosti. To, že je něco nutné, ještě neznamená, že to lze poznat apriori. Mohou tedy existovat nutné pravdy poznatelné a posteriori a nutné tvrzení identity tedy může být informativní.

Dalším problémem, které se zdá podporovat teorii, že vlastní jméno je spojeno s deskriptivními určeními, je problém zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v nepřímých kontextech. Kripke však ukazuje, že tento problém nelze použít k podpoře či odmítnutí žádné teorie. Zabýváme-li se substitutivitou v nepřímých kontextech, dochází k paradoxním situacím. Můžeme odvodit jak důkaz substitutivity, tak důkaz proti substitutivitě. Tento problém podle Kripkeho postrádá vhodné řešení.

Kripkeho alternativní pohled na vlastní jména se opírá o aparát možných světů. Vlastní jména slouží pouze k označení objektu, jsou to „rigidní designátory“. Označují ve všech možných světech stejný objekt (pokud objekt v daném možném světě vyskytuje). Reference vlastních jmen je zprostředkována skrze kauzální řetězec. Jméno je uvedeno ceremonií „prvotního křtu“. Poté se šíří mezi jednotlivými členy komunity mluvčích, vzniká kauzální řetězec vinoucí se od ceremonie křtu. Podmínkou pro to, aby jméno referovalo je to, že mluvčí má záměr používat jméno se stejnou referencí, s jakou ho používal mluvčí předtím.

SEZNAM LITERATURY:

BURGESS, John. Marcus, Kripke and Names.

in: *The New Theory of Reference: Kripke, Marcus, and Its Origins*. vydání neuvedeno.

Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998. ISBN 0-7923-5578-4

FREGE, GOTTLLOB. O smyslu a významu. *Scientia & Philosophia* 4, Praha 1992. str. 33-75.

HUGHES, Christopher. *Names, Necessity and Identity*. 1. vyd. Oxford : Clarendon Press, 2004. ISBN 978-0-19-824107-2

KRIPKE, Saul. A Puzzle about Belief.

in: *Philosophical Troubles. Collected Papers, Volume I*. 1. vyd. Oxford : Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0-19-973015-5

KRIPKE, Saul. Identity and Necessity.

in: *Philosophical Troubles. Collected Papers, Volume I*. 1. vyd. Oxford : Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0-19-973015-5

KRIPKE, Saul. *Naming and Necessity*. 2. vyd. Cambridge : Harvard University Press, 1980. ISBN 0-674-59846-6

MARCUSOVÁ, Ruth Barcan. Modalities and Intensional Languages. *Synthese* 13/4 str.303-322.

MARVAN, Tomáš. *Otázka významu*. 1.vyd. Praha : Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-33-0

MARVAN, Tomáš. HVORECKÝ, Juraj. *Základní pojmy filozofie jazyka a filozofie mysli*. 1. vyd. Nymburk : O.P.S., 2007. ISBN 978-80-903773-3-2

MILL, John Stuart. *System of Logic*. New York : Harper and Brothers, 1859.

RUSSELL, Bertrand. On denoting. *Mind* 14/56, str. 479-496.

SEARLE, John. Proper Names. *Mind* 67/266, str. 166-173.

SMITH, Quentin. Marcus, Kripke and the Origin of the New Theory of Reference.
in: *The New Theory of Reference: Kripke, Marcus, and Its Origins*. vydání neuvedeno.
Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998. ISBN 0-7923-5578-4

SOAMES, Scott. Revisionism about Reference: A reply to Smith.
in: *The New Theory of Reference: Kripke, Marcus, and Its Origins*. vydání neuvedeno.
Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998. ISBN 0-7923-5578-4

TONDL, Ladislav. *Problémy sémantiky*. 1. Vyd. Praha . Karolinum, 2006.
ISBN 80-246-1075-2

RESUMÉ

Diplomová práce se věnuje teorii přímé reference vlastních jmen. Úvodní část obsahuje přehled pojetí vlastních jmen u J. S. Milla, G. Fregeho, B. Russella a J. Searla a jejich zhodnocení. Vlastní jména byla zprvu chápána jako výrazy, jejichž jedinou funkcí je označovat konkrétní věc. V průběhu dalšího zkoumání problému se na vlastní jména začalo pohlížet jako na zkratky za definitní deskripce, buď za jedinou deskripci nebo za svazek definitních deskripcí. Kripke zastává názor, že pojetí vlastních jmen jako zkratek za deskripce je mylné. Považuje jména za výrazy, jejichž funkcí je označovat dané objekty.

Ve druhé části práce je vyložena Kripkeho kritika deskriptivistické teorie vlastních jmen. V této části práce je vyložena také jeho koncepce vlastních jmen. Vlastní jména jsou podle Kripkeho rigidní designátory. Označují stejný objekt ve všech možných světech, ve kterých se daný objekt vyskytuje. Reference vlastních jmen je zprostředkována skrze kauzální řetězec. Jméno je uvedeno ceremonií „prvotního křtu“. Jméno se pak šíří mezi jednotlivými členy komunity mluvčích. Mluvčí musí mít záměr používat jméno se stejnou referencí jako mluvčí, od kterého se k němu jméno dostalo. V této části práce je zmíněno také Kripkeho pojetí identity a jeho názor na problém zaměnitelnosti koreferenčních vlastních jmen v nepřímých kontextech. Tato část je zakončena krátkou zmínkou o původu hlavních idejí teorie přímé reference.

Závěrečná část obsahuje zhodnocení Kripkeho koncepce vlastních jmen. Kripkeho pojetí vlastních jmen je v ostrém kontrastu s deskriptivistickou teorií vlastních jmen. Je bližší spíše koncepci Johna Stuarta Milla. Kripke odmítá s vlastními jmény spojovat nějaká deskriptivní určení, nesouhlasí s tím, že jména by s nimi měla být synonymní.

This thesis focuses on the theory of direct reference of proper names. Introductory section provides an overview of the concept of proper names in J. S. Mill, G. Frege, B. Russell and J. Searle and their evaluation. Proper names were initially seen as expressions whose sole function is to mark a particular thing. In the course of further studying the problem proper names began to be seen as abbreviations for definite description, description of either a single or a bundle of definite descriptions. Kripke considers that the concept of proper names as abbreviations for description is misleading. He considers names for expressions whose function is to mark particular object.

In the second part is interpreted Kripke's criticism of descriptivist theory of proper names. In this part is also interpreted Kripke's conception of proper names. Proper names are rigid designators according to Kripke. It refers to the same object in all possible worlds in which the object exists. Reference of proper names is mediated through a causal chain. The name is introduced by ceremony of "initial baptism." The name is then spread among members of the community of speakers. Speaker must have the intention to use the name with the same reference as speaker, from which the name was given to him. In this part is also mentioned Kripke's concept of identity and his view on the problem of interchangeability of coreferential proper names in indirect contexts. This part ends with a brief mention of the origin of the main ideas of the theory of direct reference.

The final section contains an evaluation of Kripke's conception of proper names. Kripke's conception of proper names is in sharp contrast to descriptivist theory of proper names. It is closer to the concept of John Stuart Mill. Kripke rejects proper names read as abbreviated definite descriptions. He disagrees that names are synonymous with associated definite descriptions.